

„BISER“ izlazi svakog mjeseca na 24 stranice. ==

Cijena je listu za gjake (tablebu), učitelje (muallime), i muslimansko ženskinje K3-, a za ostale K 6 — godišnje za Bosnu i Hercegovinu, dok za sve ostale zemlje 8 franaka. =

BISER

LIST ZA ŠIRENJE PROSVJETE MEGJU MUSLIMANIMA U BOSNI I HERCEGOVINI.

Za oglase plaća se prvi put za cijelu str.nu 40, za pola 20, za osminu 6, a za šestnaestinu 4 krune. Slijedeća uvrštenja uz popust. Za prijevode oglasa iz jednoga jezika u drugi računa se 8 kruna po stranici.

Pojedini brojevi 50 helera. Rukopisi se ne vraćaju. Neplaćena se pisma ne primaju. -

Sve što se tiče administracije i uredništva lista, treba slati na adresu: „BISER“, Mostar (Hercegovina) PLATIVO I UTUŽIVO U MOSTARU.

Zilkide 1330.

M O S T A R Oktobar 1912.

Vlasnik, izdavatelj **Prva muslimanska nakladna knjižara**
i nakladnik: **MUHAMED-BEKIR KALAJDŽIĆ.**

Uregluje: Redakcioni odbor.

M. Ćazim Ćatić:

Misticizam i utjecaj Perzijanaca na tursko pjesništvo.

Ko je pratio, kulturnu povjest Osmanlija, tome je poznato, da su Perzijanci imali velikog intelektualnog utjecaja na život i razvoj turskog naroda. Taj se utjecaj opaža u svjema elementima osmanlijske civilizacije, u svjema granama njihove umjetnosti (arhitekturi, glazbi i pjesmi), pa dapače i u svjema stupnjevima socijalne im evolucije, a prešao je meguju njih preko seldžučkih Turaka, koji su ga primili od turkomanskih plemena, kad su se iz Irana preselila u Malu Aziju.

No kako se vidi, po samom naslovu ovog članka mi ovdje ne ćemo govoriti o tom općenitom utjecaju, nego ćemo u kratkim potezima pokazati čitaocima intelektualni upliv Perzijanaca na samu osmanlijsku lijepu književnost, poglavito pjesništvo, te misticizam kao glavni izvor toga upliva.

Već u prvim danima postanka osmanlijske literarne umjetnosti vidimo, da su osmanlijski pjesnici u svojim duševnim produktima ostentativno imitirali svoje perzijske drugove. Kasnije je ta „manija imitiranja“ — kako to zgodno K'joprili zade veli — zauzela tolike dimenzije, da su osmanlijski pjesnici sve trope, slike i figure, pa i smisao cijelih verzova i kitica ad verbum prenosili u svoja djela, te je s toga i sami njihov jezik sličio napolici perzijskih i turskih riječi.

I ako je slavni pjesnik Bakija (živio u prvoj poslovi XVI. stoljeća) svojom umjetničkom rukom uspio osmanlijski artistski jezik tako izbrusiti, dotjerati i takovu mu eleganciju podati, da su se u njemu svaka misao i čuvstvo mogli izraziti bez imalo prozaičnosti, a dosta blizu narodnom shvaćanju, ipak se taj utjecaj Perzijanaca time nije mogao istisnuti iz osmanlijske lijepe literature.

I najveći turski pjesnik, a Bakijin savremenik' Fuzulija prikazuje nam se u svojoj pjesničkoj pripovijesti „Lejla i Medžnun“ kao potpuna perzijska individualnost svojim religijskim nazorima (bio je Šiit) te oblikovanjem i načinom izražavanja svojih ideja, ma da je to njegovo djelo nastalo pod uplivom arapske književnosti, iz koje mu je i sujet uzet.

U ono su vrijeme mnogi turski pjesnici, kao sultan Selim I. pjevali cijele „divane“ na perzijskom jeziku. I autor poznate „Tedarrunname“ (Knjiga o skrutoj odanosti), Sinan paša, ispričavajući se, što je to svoje djelo napisao na turskom jeziku, ne bi li bilo pristupačno i široj publici, veli, da ono po svom sadržaju i svojim idejama pripada perzijskoj književnosti, i ako oblikom i vanjštinom pripada osmanlijskom narodu. Te nam Sinan pašine riječi dokazuju, kako su slabo u njegovo vrijeme (XVI. stoljeće) susretane i primane knjige, pisane turskim jezikom.

Toj velikoj ljubavi prama jeziku potomaka Zoroastrovih i njihovu duhovnom utjecaju na osmanlijske pjesnike najglavniji je uzrok perzijski misticizam, s toga ćemo se ovdje malko više pozabaviti s njim, kao s vrlo važnim faktorom ne samo u književnosti, nego i u socijalno kulturnom životu Osmanlija.

Misticizam je grčka riječ, a znači: tajanstvenost; tajna, čudnovata vjera; vjerovanje, da ljudi mogu s Bogom općiti; zatim: duševna bolest, kad se neko prepušta nepravilnoj igri mašte, koja ga mami u nadnaravni svijet.

Inače misticizam (Ilmi tesavuf) znači: jednom govoru (riječi ili rečenici) dati dva smisla: vanjski i unutarnji (manai zahiri, manai batini); ili — da se jasnije izrazimo — smisao u pravom filološkom značenju, kako ga riječ ili rečenica donosi, i smisao u metaforičkom značenju, kako ga mistik — pjesnik u sebi zamišlja. Pjesnik na primjer pjeva o ljepoti dragina lica, o vinu, svijetlu i ljubavi, ali mu nije prava svrha hvaliti te stvari; njemu je glavna namjera sla-

viti velikog Stvoritelja pomoću tih objekata i tako se zanositi u mističnu ljubav prema Bogu kao apsolutnom osnovu, koji sve obuhvaća.

Sve, što je u životu lijepo i uzvišeno, mistični pjesnici smatraju vidljivom vezom između Boga i čovjeka, koji ga je spoznao, dakle „Arif billah“ postao. Oni šta više ni na tom ne ostaju, nego zaljubljeni u intuiciju, traže odraz Božijeg lica u svjema lijepim stvarima i pojavama vanjskog svijeta.

Dakle njima nije svrha — kako rekosmo — u svojim duševnim izlivima hvaliti objekte pojavnog svijeta, kao posljedice i učinke, nego slaviti Boga kao prouzrok tih objekata, koji su samo oblici božanskih atributa. Zato mistici daju svakoj riječi neki posebni tajni smisao, a svakoj rečenici posebnu interpretaciju. Tako oni i svoja djela smatraju učincima božanstva. Lijep primjer tome, daju nam ovi stihovi turskog pjesnika Ališira Nevaije:

G'jul juzunde bulbul
Senun eszaruna natik,
Šem'i vadide pervane
Senun husnuna šejda!
*

Na ružinu licu slavuj
Čita vječne tvoje tajne,
Pokraj sv'jeće leptir ludi,
Ljepote ti čeznuć sjajne.

Šejh Širazija (živio u četrnaestom stoljeću) preveo je s perzijskog na turski jezik knjigu „Razijin cvijetnjak“; koja govori o misticizmu, a u njoj je razgovjetno protumačeno, šta koja riječ ili rečenica kod istočnih mistika znači u svom unutarnjem, tajnom smislu. Po njegovoj interpretaciji n. pr. vino označuje Božije tajne, svjetiljka Božije svijetlo t. j. ljubav it. d

Misticizam nije ljudski um zaustavio samo na materiji i pojavama konkretnog svijeta; on ga izvodi izvan granica njegovih, pa svaki obični pojam komentari i razjašnjuje jednim uzvišenijim pojmom.

Misticizam potiče čovjeka, da se sav posveti razmišljanju o Božijem bivstvu, o transcendentnim stvarima, o duhovnim stanjima čovjeka kao o „ekstazi“ (hajret) i „nestanku u Bogu“ (Fena fillah), a to razmišljanje dovodi do istine i intelektualne mistične ljubavi prema Vječitom prouzroku svega bitka.

Prve začetke mistične filozofije susrećemo u Indiji, a to nam dokazuje ova priča iz svetih brahmanskih knjiga Veda:

— Jedna žena, imenom Metredži upita nekom prilikom svog muža:

— Šta bih ja morala činiti, da spoznam Boga?
Da li mi ti možeš o tom što kazati ?

Muž joj ua to odgovori:

— O najdraža drugarice moga života! O kakvoj me lijepoj stvari pitaš!.. Dobro slušaj, što ću ti reći. Žena svog muža ne ljubi zato, što joj je on muž, nego

zato, što u njemu vidi Božiju moć. I mi svoje supruge ljubimo, ali zato, što ta naša ljubav preko njija prelazi na Božije biće. To je, draga ženice, stvar, o kojoj moramo kroz vas život razmišljati, ako hoćemo da dogjemo do spoznaje Tvorca. Kad njega upoznamo, onda nam cio svijet poznat postaje“.

Zamislimo li se pomno u ovu priču, ne će nam ni malo teško biti naći osnov spoznajne teorije misticizma. Muž izravno ne ljubi ženu t. j. „učinak“, nego Boga t. j. „uzrok“; on u ženinu biću vidi Božanstvo i slavi ga. Kad dubokim razmišljanjem dogje do spoznaje Boga, onda on upoznaje i prirodu sa svjema njenim tajnama; dakle on primitivni pojam (pojavni svijet i njegove stvari) razjašnjuje uzvišenijim pojmom, Bogom, pa čim do njegove spoznaje dopre, odmah mu obične stvari i pojave same od sebe otkrivaju svoja bića. Takova pak teorija spoznaja nije ništa drugo, nego misticizam.

U grčkoj kulturnoj povjesti takogjer nailazimo na mističnu filozofiju. Mi ćemo ovdje, počevši Aristotelovom osnovnom teorijom: „Život je — kretanje“, navesti neke misli toga velikog filozofa, koje mogu kao osnov misticizmu poslužiti, bez da se upuštamo u ispitivanje njegovih bezbrojnih ideja, koje se pretvaraju u logičku potrebu, da se u svakoj stvari i pojavi vanjskog svijeta traži bolja i ljepša stvar.

Po Aristotelu je život — kretanje, a pravi uzrok tog kretanja je udobnost, za kojom težimo kao svrhom... Potpuni pojam razjašnjuje manjkavi, a savršena stvar nesavršenu ...

Kako se iz tih premisa vidi, Aristotel u svojoj filozofiji pretpostavlja nesavršenoj stvari savršenu stvar; čovjek se — po njegovoj nauci — ne smije zadržavati na nepotpunim i manjkavim pojavama i objektima, nego — da ih uzmogne upoznati — mora steć najprvo spoznaju o savršenim i potpunim stvarima.

Koliko se ljudska misao više približi ovoj tačci spoznaje savršene stvari, toliko će ona upoznati bitnost i tajne života, a ta spoznaja čovjeka odvaja od njegove svagdanje okoline i uzvisuje ga nad ostale obične smrtnike, koji do nje nijesu doprli.

Krajnja svrha misticizma je — kako rekosmo — stvarima i pojavama vanjskog svijeta dati neki viši, unutrašnji smisao. Aristotel veli, da svaka naša kretnja nastaje kao posljedica jednog uzroka, pa i sama onda postaje uzrokom.

Polazeći tako s uzroka na uzrok, koji se protežu u bezbrojnost, čovjek je prisiljen najzad ustaviti se na jednom posljednom uzroku, jer uzroci se ne mogu u beskrajni lanac protezati. Tako nas Aristotel dovodi do prouzroka, a to je — Bog. Koliko se ljudski um približi tom prouzroku, koliko ga upozna, toliko će i život upoznati, jer „nepotpuno“, „manjkavo“ i „prolazno“ samo se može razjasniti i upoznati „potpunim“, „savršenim“ i „vječitim“.

Istočni mistici su prihvatili te osnove doktrine Aristotelove spoznajne teorije, pa su — baveći se duševnim i nadnaravnim pojavama i stanjima, kao što su „jedinstvo substancije“ i „nestanak u Bogu“ — probudili u srcima ljubav za spoznajom Tvorca i u svakom objektu pojavnog svijeta našli su po jedan smisao za hvaljenje njegova neizmjernog bića. Na taj su način u svojim djelima htjeli dati izražaja svojim spoznajnim idejama, svom duhovnom slavljenju Boga i mističnoj intelektualnoj ljubavi prama njemu.

Ne može se ipak zanijekati, da izmeđju prvih mistika i kasnijih postoji velika razlika ne samo u pogledu nabožnosti i odanosti k Bogu, nego i u filozofskim principima i nazorima. Mistici, koji su živjeli u prvim stoljećima Islama, veliku su važnost polagali na posvemašnju nabožnost i slijepu odanost načelima objave; oni tada još ne bijahu zašli u panteističko mišljenje o Bogu i svijetu. Kasniji pak istočni mistici velikom voljom i jasnoćom opravdavahu panteističku teoriju o „jedinstu egzistencije“, koju je prvi međju njiha prenio Perzijanac rodnom, Bajezid Bistamija.

Misticizam su u turskoj književnosti raširili najviše derviški redovi (tarik). Svi osmanlijski pjesnici bijahu isključivo ulema i obrazovani šejhovi, koji temeljito poznavahu arapsku i perzijsku literaturu. Za njih je bila prirodna potreba, da svoje duševne produkte kite mističnim idejama, te da tako postignu uspjeh u oponašanju perzijskih književnih djela, koja su im kao model služila. Derviški redovi, osnovani na misticizmu, koji mašti daje neizmjeran polet, a čuvstvovanju pruža mnogo vrela naslade, usporedno su s poezijom podgajali i prirodnu potrebu ljudske duše prama muzici i uopće estetici. Dok je ortodoksna ulema nastojala, da tu potrebu uništi i iskorijeni, jer se je protivila jasnom slovu objave, odnosno pejsamberove tradicije, dotle su se derviški redovi trudili, da je prošire, pa im je tako pošlo za rukom odgojiti mnoge duhove, koji su veliku ljubav gojili prama pjesmi, muzici i umjetnosti.

S toga se ne treba ni malo čuditi, što su skoro svi osmanlijski pjesnici izišli iz redova derviša i da su općenito stajali pod uplivom misticizma.

Ti se redovi nijesu nužno mogli oduprijeti uplivu socijalno-kulturnog ambijenta, u kojem su nastali i zato općenito nose biljeg svoje mjesne okoline. Na primjer kod derviških redova, koji su se pojavili u arapskim zemljama, pa prešli međju Osmanlije (a i nama u Bosnu), kao što su Kadirije, opaža se velika nabožnost i odanost Tvorcu, koja se manifestuje u javnim molitvama uz bučne popijevke i arapske igre, dočim kod onih redova, što su nastali u veselom i živahnom perzijskom narodu, vidimo neizmjernu odanost ljubavi i umjetnosti, pjesništvu i fantastičnom sanjarenju. Taki je mevlevijski red, koji se svakako odlikuje izmeđju ostalih redova, jer iz njegova su krila baš izišli najveći osmanlijski pjesnici i muzikanci.

Ma da se je taj red pojavio u Maloj Aziji, dakle međju Turcima, ipak on nosi sve biljege perzijanštine; jer mu je sami osnov u Perziji nastao. Uvažimo li tu činjenicu, lako će nam biti shvatiti, kakve je duboke tragove na osmanlijskom socijalno-kulturnom životu ostavio perzijski duh.

Grad Konja, koji bijaše od davnina kulturni centar zapadnih Turaka, bila je za vladavine Seldžukovića najveće, žarište islamskog misticizma u Maloj Aziji, a u njoj je i, mevlevijski red pod uplivom Perzijanaca, osobito Šemsa Tibrizije, osnovao veliki filozof-pjesnik Mevlana Dželaludin Rumija, rodnom Turčin, ali dušom i odgojem potpuna perzijska individualnost. Njegovo neumrlo djelo „Mesneviya“ više je stoljeća osmanlijskom lijepom knjigom vladalo i držalo na životu utjecaj Perzijanaca na Osmanlije.

Naravno, da taj utjecaj Iranaca i njihova misticizma nije mogao vječito trajati; on se je pomalo počeo gubiti već u doba Nefije (17. stoljeće), naročito u vrijeme elegantnog i raskalašenog carigradskog pjesnika Nedima, kadno se počela živo osjećati potreba turske društvene reformacije i što bližeg odnošaja Osmanlija sa zapadom.

Tada se je misticizam u pjesništvu počeo vrlo ružno shvaćati i tumačiti: mistična se ljubav stala pretvarati u erotičke izlive, a vino, koje bijaše simbol Božijih tajni, opjevalo se i slavilo kao izvor tjelesne ugone i naslade bekrijske. To nije nikakovo čudo, jer je to iziskivala potreba vremena, u kojem je u Carigradu vladao duh raskoša i raskalašenosti starog Bizanta. Na sijelima i izletima u carigradske okolice, gdje se je uz pehar „rumenike“ veselilo i pjevalo, naravno je, da nijesu bile primane pjesme pravih mistika, koji su se trudili, da svojim duševnim tvorevinama u povučenosti i rezignaciji protumače narav stvari i razotkriju koprenu spoznaje sa lica apsolutnog bića. Za vrijeme dakle Nedimovo u carigradskom životu je više vladao utjecaj Bizanta nego Perzije.

Stara turska lijepa knjiga poglavito pjesništva poslije Nedima krenulo je kolotečinom dekadence i izopačenosti; tek je nešto malo života pokazala u doba Sabita i Kodže Ragippaše, kad je bila poprimila više filozofsko obilježje i karakter didaktične knjige.

Pjesništvo je od tada sve do šejha Galiba, genijalnog autora „Ljepote i ljubavi“ (Husn ve aşk), ostalo na smrtnoj postelji.

Ovaj veliki mistični filozof i pjesnik nosio je u najdubljim zakucima svoje duše intelektualni [upliv Perzijanaca, poglavito svog velikog pira Mevlana Dželaludina Rumije. Galib i preporod, što ga je on na turskom parnasu proizveo, mogli su nastati samo pod duhovnim blagoslovenim suncem „Mesneviyine“ poezije i misticizma.

Perzijski utjecaj intelektualni, koji je bio zaprekom, da turska književnost — crpeći iz naroda i prirode gradivo — postigne velik i zdrav organizam i koji je turskoj pjesmi dao upravo konvencionalan karakter, svoju je misiju završio sa Šejhom Galibom i u njegovu peru izlio posljedni dah renovacije i preporoda osmanlijske umjetnosti.

I sam veliki autor „Ljepote i ljubavi“ veli:

Fejz irdi Dženabi mevleviden,
Alaum nidže dersi mesneviden;

Blagoslov je stigo k meni od velikog Mevlevije —

I postigoh mnogo štošta, čitajući mu mesnevije.

i pokazuje, koliko je blaga, koliko nadahnuća crpio iz perzijske lijepe knjige.

Poslije Galiba, koji je umro 27. dan ramazana 1212. po hidžretu, turska je literarna umjetnost — izložena valovima napretka i svjetlosti, što se je sve više sa zapada širila prema orjentu — prošla kroz vrlo kritičnu fazu prelaza i perzijski je intelektualni utjecaj sve više jenjao, dok napokon nije za doba Šinasije, Zija paše i Namik Kemala posve iščezao, ostavivši svoje mjesto uplivu zapada, poglavito Francuza.

Namik Kemal u nekim svojim literarnim dizercijama i essayima, a Zija paša u svojoj poznatoj „Pjesmi i prozi“, kojoj imaju mnogo zahvaliti pristaše turske narodne književnosti za književni preporod, pokazali su šezdesetih i sedamdesetih godina prošlog stoljeća do tada nevigjenu energiju i besprimjernu odvažnost, raspravljajući o štetnim posljedicama misticizma i perzijskog utjecaja na osmanlijsku literaturu. I zbilja, nužna posljedica toga izopačenog utjecaja i misticizma bijaše ne samo književna dekadencija nego i kulturno-socijalno rasulo Osmanlija. Jer begtašijski derviški red, koji se još pri osnutku osmanlijskog carstva raširio među Osmanlije i vršio velik upliv i

na same državne poslove, poprimivši značaj jeničarske temeljne vjerske dogme, bio je jedan od glavnih faktora turskog nazadovanja, dok mu napokon sultan Mahmut II. nije smrtni udarac zadao uređenjem reformacije u vojski. To isto vrijedi i za mevlevijski red, čiji su se principi vrlo krivo shvaćali i zlo primjenjivali u životu, jer zloraba misticizma, koji se — kako smo vidjeli — osniva na intelektualnoj ljubavi i jedinstvu bića i koji u književnosti svojom svrhom smatra ljepotu ideja, vazda rezultira tjelesnu pohotu, uživanje, raskoš, moralnu indferentnost i kukavičko predanje sudbini, a to se baš vidi kod Osmanlija kao i kod Perzijanaca.

Da su ti daroviti narodi gledali svoju umnu aktivnost i energiju posvetiti poboljšanju ćudoregja i kultiviranju duše, mjesto što su se gušili u kojekakvim predrasudama, zloupotrebljujući načelo misti-

cizma o „ništetnosti ovog svijeta“ i o „nestanku u Bogu“, danas bi pokazivali mnogo više života i socijalnog blagostanja.

Uočivši, da bi osmanlijski narod sa svjema činbenicama svog bića propao, ako bi i dalje ustrajao na putu moralnog nazadovanja, koji je kao posljedica zlorabe misticizma — uz fanatizam zadnjeg stoljeća vladao u njihovu društvu, mlagja je generacija pod vodstvom Šinasije, Zija paše i Kemala otresla se misticizma i počela u osmanlijsku lijepu književnost unositi realne i korisne motive i elemente, koji su kadri oplemeniti njihov narod.

Ipak kraj svih svojih zlih posljedica, misticizam i utjecaj perzijski u turskoj je književnosti stvorio mnogo umjetnih djela, kojim bi se mogli ponositi i daleko kulturniji narodi, nego su Osmanlije; s toga on potpunim pravom zaslužuje, da mu se dadne posebno odjeljenje u kulturnoj povijesti turskog naroda.

Ata Nerčes:

Tukac i tuka.

(Crtica.)

Toplo jesensko sunce izmamilo nas je na dvorište. Prva se je naša gazdarica tomu sjetila, pa je već oko devet sati nas upozorila: „Gospodo, gjaci, izvolite na sunce! Grije sunce, upravo ugodno“!

Njezin prijedlog svi usvojismo. Jedan je pograbio bržebolje „Osmana“, drugi mlagji botaniku, treći „lomonada“ i tako smo svi bili na dvorištu zabavljeni, blažeći se na toplim zrakama dragoga jesenskog sunca...

Da se prekine kadkada i tišina, koja bi naravno morala nastati, kada se već htjelo pripravljati u nauci, Ferid bi, naš najveseliji drug, što — šta šaljivo primjetio, a mi bi se dosjetkama takim veselili. Za čudo, gazdarica bi obično u taj čas došla među nas, pak bi u ulozi majke: „Nemojte prekidati svoj mir! Molim Vas, samo budite dobri“! Danas je ne bi ni jedanput. Mi smo se odmah sjetili, šta je po srijedi. Gazdaričin se je, a i njezinoga muža čuo glas iz kuhinje. Nijesu stari bili nešto dobre volje, pa su se porječkali. Njezin muž bivši nekad „feljbaba“, a sad penzionirani kancelist, inače starac, nije baš uvijek popustio svojoj ženi. Gazdarica je, naime uvijek mislila, da je pametnija od muža, a i mi smo primjetili već prvih dana, da bi i nad nama gjacima htjela imati neko pravo. Dašto, mi smo joj to odbijali onako alčački: Trpicemo tvoje litanije, samo ti nama što bolji „melšpajz“!

I njoha se dvoje dovuklo u svagji k nama na dvorište, a u taj čas izigju pred nas gazdaričini tukac i tuka.

— Pravo kažite, gospodin Ferid, izgleda li Vam antipatičan, tukac?!

— Jest, gospogjo, — odmah joj odgovori Ferid.

— Uo, no, gospodin Ferid. Vi se kao da malo u to sve razumijete... brzo primjeti gospodin, gazdarčin muž. „Ta vidite, molim Vas, kako je samo gadan jedan pogled tukin, pa joj lice upravo gubavo, gadan kljun i t. d. a naprotiv, gledajte samo krasno, dostojanstveno držanje tukca...” živo je govorio gospodin... Da, da... ali... zatezao je u neprilici Ferid, ali, gospodine, nije li moguće u modi, da je baš ono lijepo, što ne izgleda tako šareno kao tukčevo n. pr. perje, a i držanje treba da se ima prirodno kao n. pr. što ga tuka ima..... „Jest, jest... jelte, tukac se uzoholio, znate kao kakav veliki gospodin, pak mu se već na nosu vidi, da mu je prazna glava, a moja tukica, kako je skromna...” veselo je govorila gazdarica.

„Gospodin se Ferid slabo razumije u ovu upravo zanimljivu znanost, pak kažite to Vi, gospodin Ekrem”, reći će po nešto nezadovoljno gospodin muž.

... Ma kako ću Vam kazati, gospodine,..... Doduše tukčeva je vanjština lijepa, šta više dostojanstvena, ali to se danas ne cijeni. Znate, kako se uzme, ali znani sigurno, da bi sami grčki filozofi rekli: tukina skromnost je diamant, a dostojanstvo tukčevo je istom zlato i t. d....

Gospodin se na to još razljutio, smrsio je brzo, tobože kao da ga mi ne čujemo: „To će mi biti suci i gospoda”... pak je ljutito ušao u kuhinju.

Gazdarica je ostala megju nama slaveći svoju pobjedu, a i mi smo bili veseli, jer nam je gospogja obećala „upravo sjajan” sjutrašnji ručak

M. Ćazim Ćatić:

Iz ciklusa „O ženi”.

Gospogjici Šemsi P...

Helena.

O njoj je svuda širila se priča
Preko zemalja i dalekih mora —
Sred kolibica i mramornih dvora
Slavljahu care junonskog joj bića.

Pa zar je čudo, što Parisa mlada
Dovede čežnja pred kapije njene?..
Ta same oči lijepe Helene
Više su vriedile od trojanskog grada.

I nju je junak ko idola sveta
Prenio preko Egejevih vala;
Al ciela na to digla se Helada ...

Na žrtvenik joj ljepoti je pala
Bezbrojna žrtva: devet punih ljeta
Krvca je tekla podno Troje-grada.

Sapho.

S ružom na usni, sa suncem u kosi
Kroz gaj maslinov šetala je ona,
Što vječno miri po cvijeću i rosi . . .
I dvorila je lijepog Apolona:

Na struni lire drhtala joj pjesma,
Vječna i mlada ko i duša njena:
Stih svaki bio biserna joj česma
Magičkih boja, svjetala i sjena.

Platonske dušu punile joj težnje . . .
Al jednog dana — ili jedne noći —
Pastira nekog smutiše je oči ...

I od tad vazda kao kip od čežnje
S ružom na usni blijeda i bona
Megj' maslinama čekaše ga ona.

Zulejha.

Zulejha ne može bit bez ideala,
Zulejha ljepotu sa zanosom ljubi
I u ljubavi joj svo se biće gubi,
Baš ko u ognju jedna iskra mala.

Svaka joj miso i želja i nada
Jusufa prati misirskijem putom —
Pa zar je grijeh, što je žena mlada
Za bijelim mu posegnula skutom?

Filistri o tom nek što hoće zbore —
Ja tek vrh Nila meku gledam pjenu
I slušam, kako vali mu žumore:

Blago Zulejhi, kad u srcu čuti
Ljubav k ljepoti!.. Čistu dušu njenu
Ni kada grijeh ne može da smuti!...

Balkis.

Rujine Sabe i sad pričat znaju
Priču iz drevnih biblijskih vremena,
Kad 'no je Balkis u kraljevskom sjaju
Ravnala sudbom bezbrojnih plemena.

Njoj sa svih strana prosci dolažahu,
Cjelivajući podnožje joj trona —
Puzavost njinu preziraše ona
I nogom srca gazi im u prahu.

Tek gordi sin je Izraelov znao
Likom joj svojim ispuniti grudi,
Kad s džinskom vojskom pod Sabu je pao.

Ifrit je čežnje nju bliedu i njemu
Donio s krunom pod krilima k njemu
I rek'o: „Kraljice, robinja mu budi!...

Judita.

Mnogi je pjesnik u stihove svio
Vrline njenog djevičanskog srca,
Iz kojeg nekad žar zanosa kvrcu,
U tmini kada Izrael je bio.

Jahveh je silni zborio joj s usta,
Jahveh je dušu prosvjetlio njenu —
I r'ječ joj iz sna Svetu Zemlju prenu.
Drhtnuše polja i sva brda pusta.

I kao zv'jezda, što u Kanan vodi,
Ona je tako svoj narod povela
Žugjenoj met¹: spasu i slobodi.

I haljina joj lepršala biela
Ko st'jeg na čelu pobožnije četa
Judita žena je velika i sveta.

Astarta.

Babelski silnik noću je i danju
Klećo na pragu njenih sobnih vrata,
Viseće bašte podigo je za nju
S lišćem smaragdnom i drvljem od zlata.

I sve na svijetu Bog što stvori liepo,
Sve to Astarti pred nogam' je teklo ...
Na njen je mig se palilo i sjeklo
I pr'jestolja se rušila u pep'o.

I pred nju jednog dovedoše dana
Čobana nekog iz judejskih strana,
Babelska boštva što grdi i crni —

Pa čujte, kakva osuda je pala:
Astarta skut mu cjelivat stala:
— O daj me svojim čebetom zagrni“.

Kleopatra.

Bijaše ona ko i druge žene:
Angj'o i demon, — skup kontrasta svih.
Život joj bio i buran i tih,
A lednim ognjem gorile joj zjene,

Mržnju i ljubav štono prosipahu
Povrh Misira. Čas sunce, čas grom...
Mnogi Antonij klanjo se pred njom,
A mnogi robovi srcem joj vladahu.

Za jedan vječni tren otrovne slasti
Žrtvom je njene uzburkane strasti
Tisuću palo muških života...

A nilske i sad pričaju sirene,
Da ona b'jaše ko i druge žene:
Svemoćna slabost i zla dobrota.

Merjem,

U templu ona palila je sv'jeće,
Dvorila Jehovu pobožno i smjerno —
Duša joj bila ko ljiljansko cvijeće,
A srce čisto ko rosa i vjerno.

I Onaj, koji stvara sva čudesa
I u svem život svojim dahom budi,
Njoj svoju rieč je poslao s nebesa
I nadahnu joj netaknute grudi.

Iz njija genij rodio se tada
Al ljudi u taj podigli se mah:
—To prljav plod je grijeha i gada!,,.

Tek kad joj srce smrviše u prah,
Viš njena čela drhtnu aureola:
Merjem je čista... Suza svetog bola!...

Hipatija.

Sa pendžera Uranijina hrama
Promatrala je nebo noći svake
Sa zvjezdicama — povučena, sama —
Ašikujući. Skidala je trake

Dalekih sunca, da osv'jetli tamu
Viš rodne zemlje i viš Svete r'jeke...
Al kad je jednom radila u hramu,
Na papir mećuć čudne slovke neke,

U lance sape opskurna ju klika
I dovede u svete crkve mire...
Tu ispod bliedog Isusova lika

Djevičansko joj rastrgaše t'jelo,
A Nazarencu mrštilo se čelo:
—Zar tako ovdje moju ljubav šire?!..

Hansa.

Njena je plesma sjenata oaza,
Gdje megj, paomam' sto izvora vrije,
Umornog putnika kad nanese staza
Da odmor nagje i da zulal pije.

I tad da baci mutne oči svoje
Pustinjom pješčanom dalekome kraju,
Gdje no života beduinskog boje U svjema
svojim nuaceama sjaju...

Hansu je rodio čador i sahara
Kraj pustog drumu hitrih dromedara —
A hranila je granata oaza.

Njena kasida oblačak je kiše,
Što blagoslovom i mirisom diše
Vrh divljeg Nedžda i pitomog Hidžaza.

Fatime Ezzehra.

Najbolja kćerka izmegij' sviju kćera,
Mirisni cv'jet s pejgamberove grane —
Bijaše čista bez ikakve mane
Ko njena srca postojana vjera.

Izmegju žena najvjernija žena,
Ponosna, čedna, ko paoma mila —
Božanskom lavu je žarka ljubav njena
U boju zv'jezda predvodnica bila.

I megju majkam' nikad majke take
Nježne i dobre!... Kerbelske sokake
Svaku noć — vele — sad oblazi ona;
I kad kod groba Svete žrtve stane,
Nijemo plaćuć, po humku mu pane,
A s njome plaće c'jela vasiona....

Jeanne d' Arc.

I žena vatren heroj biti znade,
I ženska desnica može čelik biti,
I žensko srce smjelosti imade, Slobodu svoga
naroda da štiti,

Kad dušmanske joj legije zapr'jete — —
I Jeanne d Arc jedna kći Evina b'jaše,
Što gorila je plamom vatre svete,
U njenoj ruci handžar se blistaše — —

Francuski narod s njom se poput vala
Na branik svoje otadžbine dig'o,
Da strese ropski sa vrata joj igo:

Ona je simbol narodne ideje
I njene krvi svaka kaplja mala
Izvor je jedne slavne epopeje...

Fitnet.

U krugu pjesnika i umnih vezira
Fitnet spomenik otmenosti b'jaše,
U njenoj duši nježnost odsjevaše
Ko sunce u sred dubokoga vira.

Nju odgajala je dobra Melpomena
U krilu svoga amber — gjulistana —
I opojna je bila pjesma njena
Ko tonovij srebrnog fistana,

Za čijim skutom po cvijetnoj stazi
S lukom i strielom Amor nekad gazi,
Da lovi srca matora i mlada.

Finijem gestom svoje ruke pune Na harfi
kad bi Fitnet takla strune,
Svi pjesnici bi zaniemili tada.

Lady Godiva,

Na bielom atu plemkinja je mlada
S prosutom kosom niz obla ramena
Jahala naga kroz ulice grada
Ko liepa priča iz drevnih vremena.

Ljudi i žene u čudu gledahu
Tu nikad do sad nevigjenu sliku;
Njen ženski stid je vuko se po prahu
Pod pločom bjelca kroz zaglušnu viku:

Ko kiša na nju sasule se kletve,
A svijet ne zna plodove te sjetve,
Sv'jet ne zna, da je njena žrtva sveta —

Tek poslije čuše; plemkinja je htjela
Nagošću svoga jasminskoga tjela
Zaodjet golog oguljenog kmeta...

George Saud.

Koketna dama pariških salona,
Utjelovljenje prpošnije hira —
O uzičici finih je manira
Vodila za nos bezbroj Salomona.

U boidoaru se njenu sastajahu
Artizma liepog mnogi svjetlonosci
Iruku mnogi prosili joj prosici,
I srca njina — igračka joj b'jahu.

Musset je pjesmom skute joj cjeliv'o,
Ehopin joj glazbom milost izmamljivo,
Al ona ostade hladna kao st'jena.

Žedna i željna žrtava i pliena
Muške je lovila dalje sred tenhane,
Stvarajuć nove ljubavne romane.

Karraen Sylva,

Kraljica žena u sjaju i slavi,
Sjeni se mnogi klanjaju joj puci —
Skiptar i lira blješti joj u ruci,
Kruna i v'jenac na bijeloj glavi.

S krune i skiptra sunčan trak joj pada
I blagoslovom jedan narod grije;
Lira i v'jenac zvuk i miris lije
Vrh cjelog ljudstva. Njena riječ vlada

Srcima kao angjeosko slovo....
Njoj skiptar Mars je od svog ognja skov'o,
Apolon liru od svjetlosti svoje.

Pred tronom njenim muze dvoreć stoje,
A Klio prste cjeliva joj ruke:
Utjelovljene ideje i zvuke.

Nigjar.

U peru ona srce svoje proli —
I Sevdah vječni njenom krvlju piše
Stihove slatke ekstaze i boli,
Kroz koje mitska čarolija diše.

Riječ joj svaka — suzica je čista,
Ljepote objavu što bojama zbori
Sa Manijeva umjetničkog kista...
Čeznjama mistike njeno njedro gori.

S visine svoga pjesničkoga trona
Spušta se megju svoje sestre ona,
Da vjerom duše klonule im kr'jepi. —

Nigjar je apostol istočnije žena,
Ko b'jeli seraf vazda duša njenja
Nad svetinjama haremskijem strepi...

Hazim Muftić :

Mlade i stare mačke.

— „Treba razumjeti uzroke toj razdvojenosti
Oni ne trpe svirke u svome društvu, a ovi opet naj-
više radi toga neće da se fuzioniraju. Žao im vele
tambura!....

A vremenom će ih i oni sami odbaciti, iskupljati
se pobaška i ružiti svoju mlagjariju „što se je po-
kvarila“....!

Na to se ne treba ni ljutiti. Eto ovi se ljute na
stare, što neće da stupe u njihovo omladinsko dru-
štvo. A istom bi se onda kajali, jer bi stari tada izgu-
bili svoj nufus i autoritet!

Kada bi se pored ovakih principa, a bez odba-
civanja svirke društva sjedinila, izgledalo bi, kao kad
bi veliku bundavu htjeo nataknuti na tanku slamku“!

Tako razlagaše naš prijatelj Ahmet, kad smo
neki dan razgovarali o tome, na koji bi se način mogla
sjediniti ova naša društva, kojih skoro u svakom na-
šem mjestu danas imade po dvoje: starije i omladin-
sko i to svako sa istim ciljem i svrhom, samo što
još u omladinskom imadu tambure, dočim stari to
ne trpe.

Radi ovih tambura mi danas živimo podijeljeni
u dva tabora. Na dvije strane trošimo svoju i moralnu
i materijalnu snagu. Mjesto jedne kirije, plaćaju se
dvije; mjesto jedne članarine trošimo dvije. Mjesto da
mladež čuje i nauči što korisno od iskusnih svojih
starijih, odstranjena je od istih, pa gubi vrijeme naj-

više u besposlici, igranju, sviranju, kartanju i odgo-
varanju.

Mjesto da stari imadu prilike, što god novog i
savremenog čuti i doznati preko svoje mladeži —
uzdanice, odijeljeni su od iste, pa troše zlatno vrijeme
u neradu, zijevanju, tužakanju i grdenju novog „po-
kvarenog“ naraštaja.

Tako se sve veći jaz neprestano pravi megju ova
dva svijeta i njihova mržnja jeenih proti drugih po-
staje sve veća i veća.

Prije dok se je samo po privatnim kahvama
sjedilo, ta se razdvojenost nije ni opažala, ali danas
u doba organizovanih društava, ta je rascijepljenost
sistemisirana, kao nekim pravilima urejena.

Dokle će ovo ovako ići, pitaju mnogi i šta će
se iz svega toga izleći?

Niko ne uzbija savjeta uvigjavnih ljudi i niko
neće da promisli, da su i sadašnji stari bili nekad
mladi i da će današnji mladi u budućnosti doći na
mjestu onih starih.

Šta i šta starih imade, koji su malo više iskreni,
pa pripovjedaju, kakvi su oni naopaki bili u svojoj
mladosti, a opet koliko i danas imade čestitih i so-
lidnih mladića, da se platiti ne bi mogli. Po tome mi
onda uvigjamo, da dobra i zla imade na obje strane
i da ga je bilo i prije kao i danas!

Zar ne bi sada na obe strane bilo korisnije, kad
bi se svi združili u jedno društvo, te svoje zajedničke
sile upotrebili na opću korist? Tako bi bili stalniji i
jači, jer je nemoguće povezan snop štapova prelomiti
i najjačem čovjeku, dočim ih razvezane i razbacane i
malo dijete sviju izlomi!

— „O klete tambure, ovo je sve radi vas! Šta
bi smo s njima, Ahmete“? — upita neko iz društva.

Ahmet je megju nama poznat kao originalan
čovjek. Mlad je i dosjetljiv, te nas znade više puta
iznenaditi sa svojim zanimljivim prisposodobama.

U ovom slučaju, kad smo započeli pretresati ovu
našu društvenu razdvojenost i ispitivati njezine uzroke,
Ahmet je najviše šutio i nešto razmišljao, a sad kad
se na njega naročito sa upitom obratismo, on okrenu
nešto kazivati sasvim drugo, te se do završetka nje-
govog govora nijesmo mogli ni sjetiti, šta mu je meram.

— „Velika je razlika izmegju starih i mladih
mačaka“! — govoraše Ahmet.

— »Nije u tome, što su one veće, a one — manje
i što su u jednih pandže i šape dulje i jače. Nije ni
zato, što je u jednih avaz jasniji i što su u drugih
repovi dulji i kitnjastiji. A ni radi toga, što jedne
mogu veći komad mesa pojesti!

Nego za to, što se mlade mačke rado igraju, a
stare to ne će, nego se drže ozbiljno; igru ne vole —
ostarile su...

Pokušaj povući kanapu ili komadić krpice ispred
jedne stare mačke, pa ćeš vidjeti, kako je hladna i

mirna. Ne će ni da te pogleda. Žmiri i kunja, a kad te malko ispod oka pogledi, kao da ti hoće da kaže, koliki si adabsuz; odrastao si, a još nijesi pameti stekao!..

Po gdje koja, nakon dugog Tvog zadirkivanja i svrdanja ispred nje, iskolači svoje žute oči u Te i stane nešto mlatati repom, što je znak, da se je r-srdila.

Ima ih pa bajagi mlatnu šapom po kanafi i to nekako nespretno, ali to su one, koje nijesu još posve ostarile, nego u njima još ima mladenačke mačije krvi, pa hoće da Ti donekle želju ispune!

A male!?

Ti malo zagrebunjaš noktom čak gore na sećiji, a ona gjipi čak odozdol ispred furune, pa se stane s Tvojom rukom hrvati. Grize zubićima, jagmi Ti i najmanju stvarčicu, pa je ćuška, ćuška; a zadnjim nožicama neprestano nešto oduvire, oduvire.

Povučeš li joj ispred nosa kakvu klipibu ili olovku, pa okrećeš sve u okolo, ona to bez umaranja goni, goni i vrti se u čevrtiju. Sve se čudiš, kako joj se ne zanesvijesti!

Hoće uspuzati i uz nogavicu, zaskakuje se i uz duvar, kad-kad se i sa svojim repićem zabavlja. Dogje joj nekad volja, pa skače i igra se sama, bez da je iko zadirkuje. Ako je ostaviš sa malim djetetom i s njim se igra i zabavlja ga. Dira njegovu malu ručicu, griska mu nožice, a da pri tom ipak ne ujede i ne ogrebe.

Eto, hajvan, pa ima nešto razuma i zna da je dijete, — dijete!

Ali i pored toga svega, opet se u jednoj kući i male i velike mačke nekako snose i slažu.

Jedu i spavaju zajedno. Svaka naponase, a nekad i sve skupa brane i čuvaju kuću od neprijatelja i kradljivih miša.

Često se vidi, kako stara mlado liže, njeguje i čisti. Mladi se starima nekako uvlače i umiljavaju. Pa kad-kad se malo i sa repom stare pomalo poigra, ali to bude nekako pristojno i pri raspoloženju, pa se stara ne razljuti.

Ono što nekad stara na malu zareži to je za održanje nužne discipline.

Vidi se, da je ova razlika nekako prirognjena, pa bi je trebalo razumjeti, a nikako se radi nje ljutiti i praviti torape ...

I tambure i defovi bi se mogli negdje u kraju za zastorom držati, a društva sjediniti"!

M. Ćazim Ćatić.

Hram ljubavi.

To neokaljano Svetište je moje,
Gdjeno kip tvoje ljepote se koči,
Kandilj mi čežnja viš neg psalme toči,
Sv'jetle i meke poput kose tvoje.

Tu začarane gledaju mi oči
Najljepše slike i najljepše boje —
Ej, tu ja tebi pjevam pjesme svoje
U mističnoj i punoj kada noći,

Pred kipom klečec na piedestalu.
A golubovi mojih rujnih snova
Svijaju gn'jezdo hramu uvrh krova...

Iz njina kljuna biserje se truni
I tiho tjeme posvećeno kruni
Tvojemu kipu — mome Idealu.

— — —
Još nikad ovome hramu preko praga
Gr'jeh blatnom nogom do sad prešo nije,
Niti je strasti ljudskoj bilo traga
Pod kubom tom, što ko nebo se vije.

U miru ovdje tihi sanak snije
Nevinost u svojoj svoj krasoti naga,
Na usni joj se Platonizam smije,
Uzvišen kao tvoja duša blaga

I mirisima svojim me opija,
Pa u ekstazu duh mi se uzvija
I rajem šeće, Nigjar, lieru moj !

To neokaljano Svetište je moje,
Ideal mi je — kip ljepote tvoje;
Ah, ja sam monah, vjerni sluga tvoj!

Dva života.

(Pripovijest.)

Napisao: Mirhab-Šukri Karišiković.

(Nastavak.)

Premda su ubrzale radi naše nenadane pojave, ipak smo ih sve stopu uza stopu slijedili. Niti ja niti Refik nismo se obazirali na onoga nama još nepoznatog mladića, koji je gotovo uporedo s njima išao i češće se puta slatko nasmijao. Po svoj prilici, daje jedna izmegju onih triju u zaiovima bila njegova ljubeznica, pa da s toga uporedo s njima ide i razgovara se.

Moj je Refik šutio. Vidio sam, da mu je nešto krivo, a da sam nisam mogao znati, što bi moglo sbiti po srijedi. On bi čas ono djevojčce pogledao, ča opet onog mladića i kada bi na njega pogled upro — mogao si onda na njemu primjetiti, kako mu se nenadano na čelu bore kupe i mršte, a u isti čas kako lice poprima sasma drugi izgled — izgled nekog žaljenja, zamišljenosti a i zavisti. To se je sve moglo na prvi čas lahko primjetiti.

Ja i ako nisam ništa govorio — ipak sam zaključivao po njegovom cijelom držanju, da mu je veoma krivo, što oni mladić ide uopredo s djevojkama, jer da se boji, da baš on s onim još nepoznatim djevojčecom ne razgovara.

— Je l Refiče, da je tebi krivo, što on s njima ide? ja ću posve lagano, da bi se osvjedočio o tome.

— Ah, brate! Meni nije krivo; da sam uvjeren? da on s njome ne razgovara... A ako to bude, onda ne samo, da će mi biti krivo i teško, nego šta više biti ću mu u tome zavidan; govorio je Refik, a oči su mu od neke zažarenosti poput žeravice sijevale. „Ta gledaj — on će opet nakon male stanke, — kako ona koraca”. Je l' kao srna, kao jelenče! Ta viniš, kako je krasna, kako dražesea. Jest! Sad je još mnogo dražesnija! Onda je bila još luda — a sad... sad se je eno posve razvila — ali u istom onom svojstvu ljepote i dražesti. I baš je to jedini razlog, zašto sam ja najedanput poznao nakon prolaska vremena od tri godine dana — to reče i duboko uzdahnu. Govorio je kao izvan sebe i po tim njegovim riječima još se više uvjerih, kako je moj Refik upravo postao ljubo moran prema onom djevojčetu.

— Pa zašto šutiš, kada ti je toliko za srce pri rasla? Zašto joj ne dobaciš koju? ja ću na to?

— Drage bih volje to učinio, ali će mi možda onaj zamjeriti, jer bojim se, da on s njome ne razgovara — Refik će na moj upit.

— Ali, mani se te misli! Ta vidiš, da on na nju i ne gleda, već na onu drugu u sredini, što je u žaru! Zar ne..? Gledaj, kako se jedno na drugo smiju, kako jedno drugom nešto pripovjedaju — ja ću, da bi time makar donokle pomogao Refiku, koji se u duši borio,

— I ja mislim, jer da štogod ima, ne bi se ona onako na nas obazirala, nego bi svoj pogled jedino na njega upirala... Refik će posve lagano.

U tom razgovoru već smo se približivali Sumbulmahali. Ni ja ni Refik nismo znali, kuda i gdje idemo. Jedini nam je cilj bio, da ih pratimo, pa dokle bilo. To su i one opazile, pa su se čas smijale, čas opet nešto šašaptavale, sad opet ubrzale svoj hod, sad najedanput posve lagano, ali koketno koracale.

U putu smo na sve strane susretali momke i djevojke po vratima i pod prozorima. Svuda živahnost i slatki razgovor, koji bi od časa do časa presjecao zvuk pjesme i harmonike, koji bi dopirao sad

s jedne sad s druge strane. Ja sam se bio u taj čas čisto zanio u te idilične slike, u te potresne prizore i ond umiljne glasove djevojčeta, koje uz glas harmonike izvija svakovrsne melodije. I dok sam ja u tome uživao i s tim se svakičasnim prizorima naslagjivao, dotle je moj Refik neprestano svraćao svu svoju pozornost na ono djevojčce, koje je već primjetilo to Refikovo ponašanje, pa se je sve češće i češće obaziralo na nas, a osobito na Refika, koji bi joj, sav blažen tim njenim pogledom, dobacio po koju šaljivu, a više puta i ozbiljnu riječ.

Bili smo već na uglu triju ulica, koje su se meglusobno križale, kad one na jednom rastadoše, Onaj mladić, pošto je izmijenio nekoliko riječi — naklonio se i davši nerazumljivi znak rukom — otišao je ulicom, koja vodi upravo na „Medreseta”. Ja sam se i Refik lagano približavali njima.

— Možda gospojice ne znaju, kuda će — Refik će, pošto smo se već blizu njih došli.

— A kako ne bi znale, gospodine! jedna od njih.

— Ali možda ne smijete same....! Oni vas pratioć ostavi, ja ću na to, ne bi li kako bilo došli do malo boljeg poznanstva.

— Ah... Ono je naš jedan poznanik..! S njime smo samo malo imali nekog razgovora.

— Pa da! to smo primijetili. — Refik će — ali ako je slobodno gospojice pratiti — mi stojimo na usluzi...

— Ali zašto? Ta mi nismo toliko vrijedne, toliko zaslužne, da nas gospoda prati. Možda se vi samo s nama šalite! Zar ne..? ono će lijepo djevojčce na Refikov upit.

— O ne, gospojice! Osobita bi nas čast zapala, kad bi to doživjeli!... Refik će uzhitreno na te njene riječi. Na licu mu primjetih odraz nekog veselja, ne kog unutarnjeg zadovoljstva.

— Ah, ne govorite tako! Odkie, da bi to mi doživjele? Ta možda ste više puta vidjeli, kako na protiv momci nas djevojke izbjegavaju, a kamo li, da nas još prate... ono će djevojčce.

— Kako to mislite? Ja ne mogu pojmiti, da bi mogao jedan riaš momak, koji je bar donekle svjestan sam sebe, izbjegavati naše ženskinje i šta više ih prema Vašim riječima bagatelisavati. Doduše i toga se nagje, ali bi trebalo svakoga, koji to čini, osuditi i preziru ga dati — Refik će na to.

— Ali, gospodine, to vi govorite tako, jer znate što valja, a što ne valja, što je dobro, a što je zlo..

— Ne! Ja samo tako mislim i to je moje uvjerenje, a možda ih ima, koji posve drugačije misle i sude... Ali to neka stoji! Nego možda da smo ovim našim razgovorom gospojice previše zabavili, što na ravno od nas ne bi lijepo bilo.

— Ni najmanje, — jedna će od njih — jer smo zato i izašle, da se malo prošetamo, porazgovorimo Vazda smo i u kući,

— Ali draga moja zaista već dugo ovdje stojimo! Bolje je da se malo maknemo s ovog mjesta — druga će i lagano upravi cestom.

— Pa možemo, ali vidi, moraćemo se skoro rasti. Već smo blizu kuća — ono će djevojče i pošto je krenula s ostalim, dadne nam znak mahom šala, da ih slijedimo.

Refika je ovaj znak čisto obveselio! Sav radostan slijedio ih je gotovo uporedo, i s njirta se smijao i razgovarao, te bi se i ja gdjekada u te razgovore upustio.

Već za neko četvrt sata bili smo u Arap mahali. Putem su nas dvije u žaru ostavile i otišle kući, dok je s nama još ono djevojče i njena drugarica ostala. Išli smo posve lagano. Refik je neprestano promatrao ono djevojče i čisto se naslagjivao njenom bistrom i shvatljivom razgovoru, jer je zaista po cijelom njenom držanju moglo opaziti, da je to djevojče duševno prilično razvijeno i da bi se moglo još više usavršiti lijepom podukom i knjigom.

Na izmaku Arap mahale u jednoj pokrajnjoj ulici najednom rastaše se i nakon par riječi — ona se u žaru udalji, pošto se je na pratnji zahvalila i umaće u jedna omanja vrata, dok je ono djevojče upravo vis-a-vis od nas u jedna vrata uletjelo. Refik se je odmah približio vratima, dok sam ja ostao na cesti. Nakon nekoliko minuta povrati se Refik i saopći mi, da ima po podne u 3 sata „Randevous“ s onim djevojčetom čije ime niti Refiku, niti meni ne htjede kazati kao i one njene ostale drugarice.

(Nastaviće se.)

Šefika Nesterin Bjelevac:

Idu dani . . .

Idu dani,
Nestaje života.
Sve umire — nestaje svega;
Brzo, brzo . . .
Sve tako se mota —
Nestaje života.

Ljiljani bjeli,
I rumena ruža,
Karanfil, lale i jasmini
Opadaju . . .
Žute, bijede, venu,
Jedni propadaju —

Drugi žiju,
Cvatu se i rastu,
Da i njima jedan čas dogje

Neočekan
Oluje il žege, —
Jedan čas zlonosan

I pokida
Cvijetke im plave,
Isisa miris i uništi,
Čarnu boju . . .
Tako zakon mjene
Vrši pravu svoju.

Idu dani,
Nestaje života,
Sve umire — nestaje svega
Brzo, brzo . . .
Sve tako se mota, —
Nestaje života.

životopis jednog megjeda.

(Humoreska.)

Napisao: Husein Gjogo — Mostar.

Ne umijem vam, braćo, kazati onaj dan, kad je naš Salko uhvatio megjeda u dubokoj Ljutoj, iz koje vazda izbija nekakav duman i pusta magla! Znam samo to, da je bila kasna jesen i da su prije megjeda na tri dana dolazile finance u naše selo i tražile muhtara; a prije financa na dva sahata išla su dva šumara i nešto bilježila po našoj planini. — Neka Bog na dobro okrene! Vazda se je dobro u Njega uzdati... ama ja ovo kažem: baš kad su sve promjerili, vuk je preklo Muminu kravu muzaru od dvanaest pedlji, a grom je u selu isti dan spržio Mujina alata — ko gorsku vilu — i još petero-goveda. Kad je za to čuo naš hodža, poviko je: „Ljudi, Allah znade, za što to čini..!“

Vama su — možda — pričali Humljaci štošta o tom megjedu i o Salki, ama im ništa ne vjerujte, jer se oni radi ispaše više godina natežu s našim ljudima. Ima ih, pa su čak govorili, kako mi nismo megjeda ni vidjeli. — To je... to je, braćo, hotimična potvora, da ne rekнем laž! Jer — tako mi ove kahve, koju pijem — istina je živa, da ga je Salko donio pred ručak na legjima ovdje pred svoju kolibu i tu mu ga muhtar sa svojim rukama snimio s vrata. To će vam potvrditi cijelo selo, koje je megjeda gledalo, a potvrdiće i muhtar sa svojim muhurom — pa šta ćete više?

Hele ti, braćo, naš Salko uhvatio megjeda bez puške i bez noža, pa ga svezana ponio svojoj kolibi.

Prvi, koji ga opazio, bijaše muhtarev šarov, a odmah iza njega Ajka, žena Salkina. Na dva puško-meta ga stimao i zalajao, da se čulo čak do na Husinu vodu. Pa i sami Mumin kaže, da onakog pasjeg

hršuna nije čuo odkako je krepala hodžina kera, koja je prva, odmah iza okupacije — opazila žandare u našem selu. Siroti je to bilo zadnji put, jer je sutra dan nagjoše mrtvu i ukočenu. Neki vele, da su je žandari otrovali, ama hodžinica — eno je i danas žive! — tvrdi, da nije otrovana, već da je crkla od muke, šro je „Švabo“ došao u našu zemlju! Nu kako bilo, da bilo: šarov je uzbunio cijelu planinu i svu svoju braću oko torova.

Muhtar se taman pripremio, da što u kolibi založi, pa čuvši onoliki i onaki lavež, ostavi ručak, te skoči pred kolibu rekavši ženi: Pritvori, vrata, može bit su financije!

U tom se ocu na desnoj strani nešto podalje Ajkin glas:

— Šta to nosiš Salko?

A Salko poviče: — Ne daj, ne puščaj pasa, jadna bila!

Ajka je odma naslutila, da ima neko čudo po srijedi. U srcu je nešto stegnu. Pogleda na djecu, što su kraj nje stajala, pa nehote pogje korak naprijed i još jače upita:

— Ama šta ti je na legjima, bolan?

— Evo megjed! — reče Salko iz daljine.

Ona se zabezeknu. Zasjeni rukom oči od sunca, da bolje vidi. Kad je razaznala, da mu na vratu stoji baš megjedije mrko runo i da mu šape niz ramena stoje poviče:

— Je li živ? — a u stranama dva put odjekne: „Je li živ?“

— Ja šta je veg živ!

Kao da je konj udari u tančinu, tako Ajku zaboli u žličici, te sva očajna zakriči:

— Ne amo, ne amo, jadan bio! Ne idi amo, evo djece!

No Salki nije bilo toliko do njezina straha, koliko do toga, da što prije stovari sa sebe mrko zvi-jere, koje je težilo kao olovo. A Ajka, videći, da je njezina opomena uzaludna, brže-bolje potjera djecu u kolibu, s izvana je zatvori, da ne bi mogla izaći i sama — ko da je vile gone — zažeže u stranu, u komšiluk. Još da nije tada priletio muhtar Salkinog kolibi, moga mi Boga. braćo, ne bi siromah imao s kime otovariti megjeda...

— Hej, junače! — klicao muhtar snimajući me gjeda, — hej, junače, halal ti hrana!

— Šta to kažeš, muhtar? — pitaše Šalico pokrupnim glasom kao da nije čuo.

— E beli si junak, da ti para nema! — govorio muhtar gledajući čas na megjeda čas na Salkine mi snice i ramena. Salki godila ova pohvala, te još bolje rasoući svoj crveni džemadan, da prsa bolje izboči pa sa nekim zadovoljstvom reče: Sindžir, sindžir, brate, da ga svežemo za jasen!

Muhtar skoči kolibi, otvori vrata i stavši megiu zaplašenu djecu zapita:

— Gje... gje je sindžir?

Jedna curica od desetak godina pokaže rukom na kačicu, pa dok je muhtar po njoj burljao tražeći sindžir, iza njega su dva mališana u košulji rumeni i golglavi provirili svoje glavice kroz vratašca i gledali izvaljenin očima, staje „babo“ prislonio uz jaseno drvo.

— Unutra, pasja muko! dreknuo muhtar noseći sindžir i zatvarajući kolibu: — Unutra, eno megjeda! — Oba mališana udare u plač, ama ih curica do malo smiri i nšutka.

— Kako ćeš ga svezati? — pitao muhtar razmotavajući sindžir i gledajući Salkina ramena.

— Lijepo, brate...

— Kako „ijepo“?

— Skinućemo mu torbu sa glave, pa onda oko vrata — govorio Salko i rukom zaokružio put, kuda će sindžir doći.

— Ja mu, brate, ne bi torbe ni skidao! — reče muhtar.

— Ja bi! Znaš, gusta je, pa će se zadušiti — govorio Salko i gledao, šta će muhtar.

— Ti si bogme čudnovat! — poviče ovaj. — Zar nije bolje, da se i uduši, veg da „on“ koga uduši? Ovgje su djeca: tvoja, moja... Ibrina; ovgje je hajvan — nabrajao muhtar, ali ga Salko tješio: Neće, ne će, ne boj se! Mi smo ovgje...

— Ja se ne bojim — opet će muhtar, — ama božji čovječe: za što da se igramo s njegovom glavom? Za što da mu torbu snimamo?

— Ako će opet... — Grjehota je mučiti, pa makar i megjed bio! Kad mu svežemo sindžir, a noge (prednje mu i jesu povezane, šta ondai možemo počiniti? — govorio Salko, da umiri muhtara.

— Dobro, dobro, brate — vikao muhtar — kad tako hoćeš, a ti radi, kako znaš, ama ti veim: ti si odgovoran, ako šta bude!

— Taman! — osiječe Salko. Sindžir sveže oko megjedijeg vrata, noge mu još bolje poveže, i svezavši sindžir oko jasenova debbla, svuču torbu sa megjeda. Muhtar se dobro izmaknuo, metnuo ruke na pokove, te gledao nešto nagete glave. I premda je bio protivan, što se je torba snimila, opet je sa nekim udivljenjem promatrao megjeda i njegovu runjavu glavu, pa mu pri tom češće palo na um: koliko je snage trebalo, dok je bio savladan!

Megjed je bio mlad i zaplašen, pa — kad pogleda u sunce — uzvrti se kao iza sna, te zamumlja. Prvim se nogama teško opirao o zemlju, jer su bile dobro pritegnute. Pošavši malo naprijed, zaustavi ga lanac. Tu zastade, a onda prinese njušku k uzici na prednjim nogama.

— Ušaha! — povikne muhtar bojeći se da megjed ne pregrize uzicu, a na to mu on zamumlja

mjesto odgovora, te se zakloni za jasen, da ne gleda svoje dušmane.

I Salko je promatrao svaki njegov kret.

— E baš si muško! — opet muhtar udari u hvalu — baš si muško, dok ti njega svlada:

— Svlada' vala! — dometnu Salko.

— Ama kako, za Boga? — pitao muhtar idući prema Salki.

— Lijepo, brate... Jutros pogjoh u mlin, pa na prvom počivalištu — kod one okuke — malo založih iz torbe. Taman se digoh, da otresem mrve s torbe, — a on iza kamena. Stani — stani! On se prope, a meni ko da netko šapnu: „Navuci mu torbu na glavu“ i ja odmah poslušam. Za čas sve bi gotovo. To ga smete, jer ništa ne vigjaše, te ja bez muke omotah uzicu oko njegovih noga i tako ga svezana ponesoh kući.

— Dobro si, duše mi i dušina mjesta! — veli muhtar. — A da nijesi bio brz, moglo je svašta biti svašta.

I snaga, brate: i ona sudi... — popravljajše Salko.

— Jes i snaga i brzina. Oboje, brate...

— Hajde na kahvu, muhtar! — pozove ga Salko idući prema kolibi. Za njim upravi muhtar i zastade pred kolibom, dok je Salko unišao k djeci, da ogleda ima li na ognjištu vatre.

— A gdje je ona? — pitao curicu.

— Otišla je gori, čim si došo — odgovori ona pokazujući rukom prema strani.

— Otišla sigurno da javi... reče muhtar.

- Tuke su ti današnje žene — tnžio Salko tražeći kutiju, u kojoj stoji kahveni „takun“. Mjesto da pomognu svome domaćinu, a one vole poći u tugje kuće i raznositi habere (vijesti) iz svoje... Eto, pa se ženi!

— I božjim hićmetom (čudom) svaka je taka — potvrgivao muhtar i obrvama uzdizao — eto baš svaka!

— Ho, ho, hoj...! ocu se iza kolibe šušlav glas. Može li se tamo, Salko ?

— Hajde, hajde, Mušane...! viče Salko raspuhivajući vatru. Brzo potakne dva tri ugarka, a onda zapovjedi curici, da dobro opere šerbetnjak i da pri stavi nek se voda ugrije. Posli toga izagje pred kolibu.

— Gdje je megjed? — pita Mušan s prvih tabana.

Kakav megjed, čojče! — u šali će Salko. Veg ti meni reci: je li „moja“ kod tebe?

— Sad nije! Eno je u Huse,

— A biva je bila?

— Jes' ama se gotovo nije ni okrenula. „U nas eno svezan megjed“ veli s vrata, pa odmah spuči dalje...

— Nikad ne bi trebalo teMa — dobaci muhtar, ama ga presiječe Mušan sa pitanjem; — Ama gdje je megjed?

— Eno ga, čojče; ta nije mače, da ga ne vidiš! — reče muhtar, te sa Mušanom pogje prema jaseni.

Salko je izostao kod vrata, pa gledao, kakav će dojam biti kod Mušana, kad razgleda megjeda. Iza neke stanke upita: — Aja li, Mušane! Šta ti o „njemu“ veliš?

— Velim, brate, da si djetić! Kad te je majka rodila, nije za džaba rekla: „muško je!“

— Ne pitam te ja za se, neg za nj! — reče Salko kao da ne voli hvale, dok mu je u istinu srce plaho kucalo od nekog veselja.

— Za nj ti, brajko, neznam šta reći. Megjed ko megjed, a ti ko nikoji u našem hududu (kraju).

— Kako to? — pita Salko za razjašnjenje.

— Evo kako! Ja sam ostario i zube polomio idući po našem kršu i po našim planinama, pa još nijesam vidio čovjeka, koji bi ov'likog megjeda ufatio i još kući donio.

Vas razdragan otrči Salko u kolibu, da što prije ispeče kahvu i da svoje prijatelje ljudski počasti: Curica je prala findžane, a on se nadimao i puhao kao mijeh u razgorenu vatru, samo da bude kahva čas prije gotova.

Megju tijekom se oko megjeda iskupilo dosta seljana i njihove djece, te je muhtar morao nekoliko puta pričati, kako ga je Salko uhvatio. Sa sviju strana padale opaske, doskočice i pitanja, a na sve je odgovarao muhtar, uz Mušanovu pomoć. Neki su počeli i megjeda podraživati, nu u to izbije iz kolibe Salko sa pečenom kahvom, pa poviče:

— Hodite; gotova je!

Seljani pogjoše prema kolibi. Posjedoše oko Salka, koji se pustio u jasenovu hladovinu na zelenoj travi. Jedni sjedoše na ledinu, drugi podmetnuše poda se kamenje, da im se gaće ne otrave, a muhtar sa starim Muminom i Mušanom oturisa na drvenu klupu, što bijaše prislonjena uz kolibu i pod strehom. Megju njima, u tom okrugu čučnuo Salko, metnuo kahvu na travu i redao findžane. Neko vrijeme gledali šta radi Salko, ama tn šutnju prekide Mujo Halilov. On uhvati Salka za misnicu i usklikne: — Evo što je jače od megjeda!

— Bježi, čojče, branio se Salko, metnuvši šećer u njegov findžan.

— Da nas je, Bog do, još ovakih.! primjeti stari Mumin.

— ...onda se ne bi Humljaci umetali kamena sa našim selom! — dometne Osman Mujin, koji je lani služio „cara“ (t. j. vojništvo).

Bili bi mekši, bi, brate. A vjeruj se, bi i sud imao manje posla — govorio stari Mumin i puhao na čibuk, koji je vazda sa sobom nosio.

— Ali će oni i za ovo čuti... veli Mušan primajući kahvu iz Salkine ruke. — Čut' će za megjeda, beli...

— Trebalo bi im ga sad pokazati — predloži Mujo, — neka ga vide svojim očima da posije ne kažu: „bogme nisu megjeda ni vidili, a kamo li uhvatili!“

— Za to je lasno — veli Mušan. — Ko ne vjeruje, neka nas pita. A da će im biti muka, to znamo svi; i da će gledati ovo sve umanjiti — i to znamo.

Kahva se pije... Findžani se po drugi put pune.

Salko se neprestano okreće po družini, da natoči, kome se findžan ispraznio. Trava se ljuljkala, grane od bukava odje se micale. Ugodan vjetric puhao sa jugozapada preko brjegova i žitnih dolova te se zadjevao o ljetnje haljine naših seljana — planinštara. Sunčane zrake ojačale svaku boju tako, da je trava izgledala zelenija, hladovina plavlja, torovi i začagjele daske na kolibama još tamnije i crnje.

— Vidjećete vi — poče Osman — oni će reći: megjed je sasvim malen, megjed je mlad i lud... Ko do sad čujem, kako to govore. (Nastviće se.)

Ljiljanski:

Tragedija duša ili „Bijela ruža“

(Pjesma u Prozi.)

Pozdrav.

Ja te pozdravljam na pragu mojih dvora, koje je razdragana mašta od bisera i dragog kamenja napravila!.. Ja nemam toliko smjelosti, da ti pružim ruku. Klečeći pred tobom, dajem znak robovima mojim, željama mojim, da ti širom otvore vrata; da ti moji ideali ponesu skutove tvoje oprave...

Ja te pozdravljam na pragu mojih dvora! Sreća, koju srce osjeća u svojoj poniznosti, neizmijerna je... Najljepše ruže iz gijulistana mojih uzdisaja kid,am pred tobom i posipljem put, kuda tvoja noga kroči — —.

Ja te pozdravljam na pragu mojih dvora! Ja znam, da mi nosiš nešto ko sreću, ko utjehu —. biti ćeš u mojoj blizini... Ja ću paziti na svaki mig tvoga oka, svaki pokret ruke, i svaka tvoja želja biće ispunjena prije nego što je i zamisliš..,

Ja te pozdravljam na pragu mojih dvora i nudim ti sve riznice moje duše, koje su pune dragoga kamenja. Ti nosiš čarobni ključ; ti ćeš otvoriti začarana vrata na mome srcu! Ti nosiš čarobni štap, kojim ćeš čudotvorno oživiti kamen — srce...

Za to prekorači slobodno; jer naći ćeš srce, koje će te razumiti!.. Dogji slobodno i ne boj se ni čega! Sreća je uza te, ona će te slijediti i ovamo... Jedno srce, koje te neizmijerno ljubi, čezne za tvojom blizinom i smjerno šapuće pozdrav sultaniji srca na pragu dvora, koje je razdragana mašta od bisera i dragog kamenja napravila...

Ja te pozdravljam na pragu mojih dvora!

I. P. Hebel:

Korisne pouke

Ništa lakše ne zaboravi čovjek u svom životu kao množenje, pa da ga je ne znam kako u školi učio i znao. A ipak se u školi uči za život, a mudrost se ne sastoji u znanju, nego u prvoj primjeni i izvršivanju onoga, što se naučilo.

Recimo da neko svaki dan u besposlici potroši po 10 helera. Mnogi, koji obiluje, reći će: „Pa to baš nije mnogo!“ Ali je to ipak u godini dana 3.650 h. a za 30 godina imamo svotu od 109.500 h, ili 1.095 K, što čovjek samo onako baci, a ova je svota svakako golema.

Neko opet svaki dan provede po 2 sata u besposlici, misleći svaki put: „Danas mi je moglo biti“. To je za godinu dana 730 sati, a za 30 god. 21.900 sati ili 912 izgubljenih dana našega kratkog života. Kad promisliš, to je više nego 1,095 K.

Objam je zemljin 40.000 km. ili 10.800 sati hoda. To je zaista dalek put. Ali kad bi čovjek mogao ići u pravcu i to samo po jedan sat svaki dan, za 30 g. obišao bi zemlju. Iz ovog se vidi, koliko čovjek može u svom životu uraditi, ako samo po jedan sat provede u korisnu radu, a koliko bi tek onaj, koji svaki dan upotrebi na korist i sreću svoju i svojih suplemenika.

Ali ko nikad ne započne, ne može nikad ni svršiti i ko se s mal.m na jednom ne zadovoljava, ne može dokučiti, kako se malo po malo može ipak mnogo uraditi.

Slobodno preveo: Poslanik.

Pribrao: Narcus.

Aforizmi.

Ljubav domovine s vjerom je skupčana.

Hadisi šerif.

Premda vidite, da će Vam naškoditi, ako istinu rećete, Vi ju recite, jer je u istini spas, čuvajte se laži makar znali, da će vam koristiti jer na pokon u laži propast.

Hadisi šerif.

Ko sna jednog učenika struje novčić, kao da je na Božiji put žrtvovao cijelo blago.

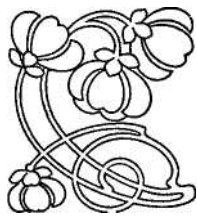
Hadisi šerif.

U svoj povijesti nema ljepšega prizora, nego gledati, kako i svoja prava gube oni, koji prava drugih gaze.

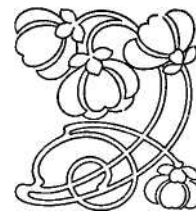
A. Starčević.

Podnašati krivicu pa joj se svom dušom ne protiviti, jednako je kao da sami pomažemo nepravdu, koja se na nama vrši.

Voltaire.

Narodne umotvorine.

Nesretna ljubav Zlatije djevojke.

Kad'no Omer iz Stambola dogje
I obljudi Zlatku Begovića Na
livadi pod Kovačićima; Dade
njojzi mito plemenito; Baš na
glavu od bisera granu, A u uši
od zlata mengjuše I na grlo
diziju dukata, A na ruke srma
belenzuke — I reče je uzet' o
jeseni. To ne vigje niko ni
oklena, Već livada, na kojoj se
ljube. Livada je ovcam' govorila,
Bjele ovce čobaninu svome,
Čoban kaza u putu putniku,
Putnik kaza na vodi brodaru,
Brodar kaza u selu imam, u
Imam kaza svojemu gjematu
Gjemat kaza ocu i materi. Svojoj
Zlatki majka progovara: „Ko t'
obljudi vele jadna bila?" „Progji
me se, moja mila majko, Ako me
je jednom poljudbio. Dao mi je
mito plemenito

I rek'o me uzet o jeseni" Ljeto progje,
medna jesen dogje, Rodi čedo Zlatka
materina Malo čedo, al' je muška
glava. Oženi se Omer momče mlado
Iz Travnika travničkom djevojkom.
Čedo zavi Zlatka materina, Čedo zavi
u bijelu svilu, Pa ga šalje Omeragi
mladu: „Na tu tebi od zlata jabuku,
Na jabuku, pa se igrajs njome Kao
sa mnom pod Kovačićima" Vratu čedo
mladi Omeraga, Poručuje Zlati
Begovića: „Luda ti si Zlatka materina,
Imam mala nema mu hesaba, Kupit
hoću od zlata jabuku. Imam ljubiu
igrat ću se s njome". Iza toga vrijeme
postajalo Malo vr'jeme ni godina
dana — Udade se Zlatka materina
Preko mora za careva sina. —

Zabilježio: P. Hajrudin.

ZDRAVLJE.

O toplini zdrava ljudskoga tijela.

Sastavio: Osman Deronja, stud. med. u Beču

Svakomu je čovjeku, koji hoće da sačuva svoje
zdravlje, veoma potrebno znati, u kakvom odnošaju
stoji toplina ljudskoga tijela prema njegovom životu
i zdravlju, te ćemo zato ovdje ocrtati najglavnije fizi-
ološke pojave na ljudskom tijelu, koje se odnose oso-
bito na toplinu, i na osnovi kemijskih i fizičkih zakona
ih rastumačiti.

Ljudsko je tijelo jedna makina, jedna vrlo za-
mršena sprava, kojoj je uvijek potrebna i z v j e s n a
m n o ž i n a topline, ako hoće da u redu radi, da žive
u zdravlju.

Kako je god ljudsko tijelo vrlo zamršena, isto
je tako ono i jedna vrlo osjetljiva sprava, jer ono
ne trpi, da ima u sebi sad više, sad manje topline,
niti da su mu razni dijelovi njegovi različito topli,
nego treba, da su mu svi dijelovi u svako vrijeme
jednako topli i da je visina ove topline po prilici 37°
po Celsiusu.

Toplinu tijela mjerimo termometrom ili toplo-
mjerom. Na svakom ovakom toplomjeru vidimo vodo-
ravne crtice, koje su jedna od druge jednako udaljene,
a pokraj njih stoje brojevi, koji označuju visinu, stupanj
ili grad topline. Ako jedan takav toplomjer sa živom
metnemo u led, živa će u njemu doći do one vodo-
ravne crtice uz koju stoji broj „nula" (0); a ako ga

postavimo u vodu, koja vrije, onda će živa doći do broja „sto“ (100).

Kao što toplinu drugih tjelesa, tako isto mjerimo i toplinu ljudskoga tijela toplomjerom sa živom, kod koga su stupnjevi uređeni po Celsiusu. Ovakav jedan toplomjer, koji je osobito napravljen za mjerenje topline ljudskoga tijela, metnemo pod golo pazuhu, pritiskujući dobro golu ruku uz golo tijelo. Iza jedno 5—10 minuta izvadimo toplomjer i brzo pročitamo stupanj, do koga je živa došla, te ćemo vidjeti, da će živa pokazivati, ako smo zdravi 37°; kad čovjek spava može imati i 36°, a kada težak posao radi i 37,5°, a da ipak bude pri tom sasvim zdrav.

Svu toplinu, koja je ljudskomu tijelu za njegov život i rad potrebna, stvara ono kao živi stvor u sebi samo, te je onda upotrebljava u razne svoje potrebe.

Radi što jasnije predodžbe o stvaranju topline u ljudskom tijelu, navešćemo ovdje i rastumačiti neke pojave, koje su iz običnog života svakomu čovjeku poznate, ali nejasne i nerazumljive.

Zimi, kada nam je studeno, ložimo vatru u pećima, da bismo tim stan ugrijali. Kao gorivo upotrebljavamo drvo ili kameni ugljen (čumr). Poznata je stvar, da je dvoje potrebno, ako hoćemo, da vatra počne goriti.

1.) da gorivo tako ugrijemo, da bude moglo primiti vatru. U ono vrijeme, kad ljudi nijesu poznavali današnjih sredstava za stvaranje vatre, trali bi oni drvo o drvo, dok se ne bi jedno od njih zapalilo; kasnije je u tu svrhu služio kremen, a najposlije šibice.

2.) kad je drvo već upaljeno, onda treba da vodimo preko, njega zračnu struju, što mi na taj način činimo, da jednostavno ustima ili mijehom pušemo u već zažareno drvo.

Puhanjem dovodimo užarenom drvetu neprestano novi zrak, a s njim i dostatnu množinu kisika, koji je potreban, da drvo izgori, t. j. da se velika množina drveta pretvori u vrlo neznatni ostatak, koji ne može izgorjeti — u pepeo.

Zrak je tijelo, koje mi ne vidimo, jer je on bez boje i proziran, a sastavljen je u glavnom od dva druga tijela: od dušika i kisika, koji su takogjer bez boje i sasvim providni, te ih zato ne možemo očima vidjeti kao ni staklo, koje je dosta tanko i čisto. Staklo možemo uvijek lako prstima napipati, jer je ono tvrdo, dok je kisik jedno vrlo rijetko, plinovito tijelo, mnogo rjeđe nego vodena para, te ga zato možemo samo onda osjetiti, kad on u velikoj množini i s velikom brzinom u obliku vjetrova udara u naše tijelo.

Drvo je takogjer sastavljeno tijelo i to u glavnom opet od dva druga tijela: vode i ugljika. Ugljik možemo vidjeti i opipati, jer je dijamant (dragi kamen) najčistiji ugljik, a isto se tako i grafit, kameni ugljen i čumur sastoje gotovo od sama ugljika.

Ako pojavu izgaranja dublje i kemijski istražujemo, vidjećemo, da ono nije ništa drugo, nego spajanje kisika s ugljikom, koji je najprije zagrijan na neki izvjesni stupanj topline.

Kada preko zažarena ugljika vodimo kisik, onda se on s njim spaja, te se pri tom razvija toliko toplina, da ugljik, ako ga još slobodna ima, ostane i dalje užaren, pa šta više, da i okolne predmete ugrije; čim presiječemo dovoz kisika, odmah prestane i spajanje ugljika s kisikom, a s tim i daljnje razvijanje topline. Ugljen, koji je prije gorio, prestaće gorjeti, te će se i sasvim ohladiti, ako mu ne dovedimo s druge strane topline.

Kad se tvrdi ugljik spaja s plinovitim, kisikom onda od toga nastane jedan kemijski plinoviti spoj, koji se zove ugljični dvokisik (ugljični dvokis) ili ugljična kiselina. Budući da je ovaj spoj plinovit, to on iščezne radi svoje malene specifične težine i radi svojih plinovitih svojstava u zraku, a ostane od čitavoga goriva ostatak, zvani pepeo, koji se nije mogao spojiti s kisikom u ugljičnu kiselinu.

Iz ovoga razmatranja nam je jasno, zašto uzimamo za gorenje drvo i kameni ugljen i zašto proizvodimo puhanjem zračnu struju; zato, jer u drvetu i kamenom ugljenu ima veoma mnogo ugljika, a u zraku kisika, te dovedavši ove pri izvjesnoj toplini u dodir, prouzrokuju, da se oni kemijski spoje i da se na taj način razvije nama potrebna toplina.

Kao što god mi stvaramo na gore opisani način toplinu, tako isto nju stvara i naše tijelo; i ono uzima ugljik i kisik, te ih spaja, da dobije toplinu. Kao što se god u peći goreći spoji ugljik s kisikom u ugljičnu kiselinu, koja onda kao plin kroz dimnjak izagje u zrak, tako se isto od ugljika i kisika u našem tijelu stvara ugljična kiselina, koju mi na usta, i na nos kao kroz kakav dimnjak iz pluća izdahujemo u zrak.

Pita se sada, kako dobiva ljudsko tijelo ugljik i kisik? — Ono dobiva oboje u hrani.

Ugljik dovodimo tijelu jedući razna tvrda i tekuća jela, a osobito masti, brašno (mlivo) i slatka jela. Mast, brašno i šećer su najglavniji izvor, odakle naše tijelo dobiva ugljik, a ako ovih nema, onda ga ono može da dobiva i iz bjelančevine, koje u tijelo dovodimo jedući meso, sir, jaja, grah, sočivo (sačivicu) i slične stvari.

Kisik dobiva tijelo naše dihanjem iz zraka, te je prema tom i zrak hrana isto tako, kao n. pr. meso i druge stvari. Mi dakle udihujemo zrak radi kisika, koji se u njemu nalazi, a ako u zraku nema kisika, onda ne samo da nam od njega nema nikakve koristi, nego nam može takav zrak biti i za zdravlje vrlo opasan.

Ovakav nevaljali i nezdravi zrak bez kisika nalazi se u zatvorenim prostorijama, u kojima su više

sati bile životinje ili ljudi, koji su dišući sav kisik potrošili, a ostao je gotovo sam dušik i izdahnuti ugljična kiselina.

Masti i slasti nalaze se na više mjesta ljudskoga tijela naslagane kao rezervirana hrana. Čovjek naime može od vremena do vremena mnogo više ovakove hrane da pojede, nego mu je za život i rad u tom vremenu potrebno, zato tijelo onaj višak sačuva, rezervira ga, te ga onda troši, kad mu u hranu manje dovedemo, nego li mu za život treba.

S kisikom nije tako, jer tijelo nema nikakvih sredstava niti rieračina, da bi kisik gdje god u sebi ostavljalo za rezervu, te ga onda u oskudici kisika upotrebljavalo, nego ono mora svu množinu kisika, koja mu je od časa do časa potrebna, u isto vrijeme to udahivati; ne bude li ga imalo ili moglo udahnuti, prestaće za čas u njemu svaka kretanja, ono će se ohladiti i umrijeti.

Ako dakle ljudsko tijelo ima u sebi dostatno materijala, iz koga će uzimati ugljik, i ako još može dihanjem svaki čas dovoditi kisik, onda će ono — pretpostavivši, da je inače zdravo — moći za razne svoje svrhe na gore rečeni način stvarati toplinu.

Ljudsko je tijelo tako uregjeno, da mu razni njegovi dijelovi služe za razne životne potrebe: plućima uzimamo kisik u krv, želudac nam probavlja jela i t. d., te kakvo je čudo, da su učenjaci nastojali pronaći i onaj dio ljudskoga tijela, u kom se toplina pravi, t. j. gdje se zbiva gore opisano spajanje ugljika s kisikom i kakve su vidljive promjene na tom dijelu ljudskoga tijela, kad on stvara toplinu.

Pronašlo se, da su. to mišići, muskuli, ono, što se u običnom životu zove k r h t i m mesom.

Mišići (krhto meso) služe nam za gibanje. Gdje god u ljudskom tijelu vidimo običnim okom ma kakvo gibanje, to se zbiva s pomoću mišića; oni su dakle pokretači kao što pojedinih dijelova, tako i čitavog našega tijela.

Iz toga, što se pojedini dijelovi ljudskoga tijela, kao i tijelo samo, sada kreću, a sada opet miruju, razumije se, da je mišić jednom u stanju kretanja, t. j. jednom on r a d i, a jednom opet u stanju mirovanja, t. j. on m i r u j e.

Kad mišić miruje, on je normalno najdulji i najtanji, a ujedno i najmekši; počne li pak raditi, on se stegne, pokrati i odeblja, a postane nešto i tvrgji.

Mišići se stežu na poticaj, koji dolazi kroz živce iz mozga u glavi ili iz mozga u hrptenici. Da pak to stezanje može nastati, nakon što je poticaj već došao, potrebno je, da se u njem dogodi jedan kemijski proces, t. j. da se u njem spoji ugljik s kisikom.

Kad se je u mišiću kemijski spojio ugljik s kisikom, stvori se u njem toplina, a to sve opet na nama još nepoznat način prouzrokuje, da se mišić stegne i izvrši neku radnju.

Eto dakle to je mjesto i način, kako se i gdje se toplina stvara. Toplina se stvara u našim mišićima, kad oni rade, t. j. kad se u njima kemijski spaja ugljik s kisikom. Izvršujemo li veću radnju, to će se i ovo spajanje u većoj mjeri dogagjati, te ćemo mi zato, da bismo veći potrošak kisika u isti čas nadomirili, morati brže i dublje dihati i više ćemo se ugrijati.

Spomenuli smo, da je ljudskom tijelu za njegov život i rad ne samo toplina potrebna, nego da mora i visina te topline biti uvijek i na svim mjestima ista, to ćemo sada, nakon što smo vidjeli, kako i gdje se toplina stvara, još i to proučiti, na koji način tijelo naše drži toplinu svoju uvijek na istom stupnju, jer je to za zdravlje naše vrlo važna spoznaja.

Budući da ljudsko tijelo samo svoju toplinu stvara, to je ono jedan izvor topline, te zato uvijek iz njega izbija toplina, ako je opkoljeno zrakom, koji ima manji stupanj topline (manju temperaturu), nego je ono samo.

Isto tako može naše tijelo i da prima u se toplinu iz zraka i okolnih predmeta, ako su oni topliji, nego li je ono; sunčane zrake, kad dovoljno okomito padaju/imaju takogjer veću toplinu, nego je naše tijelo, te onda ono i od njih prima toplinu.

Ovo izdavanje i primanje topline dogagja se po zakonu za prelaženje energija uopće s jednoga tijela na drugo, koji nam zakon o samoj toplini ovo kaže: toplina prelazi uvijek s toploga tijela na hladnije i to sve dotle, dok im se topline sasvim ne izjednače, t. j. dok oba tijela ne budu imali jednak stupanj topline.

Kako se iz ovoga fizičkoga zakona vidi, naše bi tijelo u svako doba godine imalo istu temperaturu (stupanj topline), koju ima i okolni zrak, da nije samo izvor topline, te da uvijek izgublenu toplinu ne nadoknagjuje svojim životnim radom.

Ipak se može dogoditi, da tijelo više topline gubi, nego je običnim životnim radom može stvoriti, te mu onda prijete opasnost, da će mu se temperatura sniziti ispod 37° C. i da će mu se radi toga pokvariti njegov obični i zdravi životni tok.

Da se to ne bi dogodilo, tijelo se naše služi ovim najglavnijim sredstvima:

1.) Kako svako tijelo, koje iz sebe izdaje toplinu, ovu na površini svojoj izdaje, to je najprije potrebno, da se, što je moguće, više, ograniči dovoz topline iz nutarnosti tijela na njegovu površinu. Ovo tijelo naše na taj način postigne, da stegne sve vrlo sitne žilice (kapilare) na površini svojoj, t. j. u koži, kojih je ona prepuna.

Kad budu na taj način sitne kožne žilice stegnute, ne će moći ni krv u većoj mjeri dolaziti u kožu, te se prema tom neće s krvlju mnogo topline na površinu tijela dovoziti. Osim toga, što će tijelo tada

manje topline na svojoj površini izdavati, postaće nam radi pomanjkanja krvi u koži i koža blijeda.

2.) Ako ovo sredstvo nije dostatno, onda se naše tijelo na svim mjestima, gdje imamo mišića (krhta mesa) počne pomalo kočiti, t. j. mišići se samo malo stegnu i postanu nešto tvrgji, te mi tada velimo, da smo se od studeni skupili.

Tim, što su se mišići naši malo stegli, prešli su oni iz stanja mirovanja ili nerada u stanje gibanja ili rada, a posljedica od tog bude ta, da se povisi množina napravljene topline.

Kako se god u ovom slučaju većina mišića stegne, tako se stegnu i oni sitni mišići u našoj koži, koji podižu dlake na koži, te nam se radi toga dlake naježe.

3. Ako još ni ovo ne pomaže, onda se naše tijelo dadne na izvanredno stvaranje topline na taj način, da potakne većinu mišića na brzo i jako stezanje i rastezanje, dakle na žestok i brz rad, kojim se brzo stvori velika množina topline. Ovaj se fizički proces očituje u tom, da mi u svijem dijelovima našega tijela počnemo drhtati i to tim. jače, što je veća potreba topline.

Ne pomažu li sva ova sredstva i ne budemo li mi sami svojom svojevolumnom kretnjom i drugim načinima: odijelom, dovozom topline s vana i t. d. mogli spriječiti, da tijelo izgubi više topline, nego je može stvoriti, onda će se temperatura ili na svim mjestima našega tijela ili samo na nekima sniziti ispod normalne (37°C), te će na taj način prestati i oni uvjeti s obzirom na toplinu, pod kojima živa tvar našega tijela može da izvršava sve svoje životne radnje i tijelo će radi toga prijeći iz zdravoga stanja u bolesno.

Kako je god sniženje temperature u našem tijelu opasno za zdravlje, još je opasnije njezino povišenje iznad normalnoga stupnja — po prilici 37°C , te kako god tijelo ljudsko ima sredstava, da se bori protiv prvog slučaja, tako isto ima ono načina, na koje će se obraniti od povišene temperature.

Temperatura (stupanj topline) ljudskoga tijela mogla bi nastati veća, kad čovjek radi kakav težak posao, a toplina je okolnog zraka umjerena; isto bi moglo nastati, ako čovjek i miruje, ali je temperatura okolnog zraka veća, nego je normalna (zdrava) temperatura ljudskoga tijela, jer tada tijelo stvara toplinu kao obično, a još u nj ulazi toplina iz toplijega zraka. Najgori bi slučaj bio, kad bi čovjek radio težak posao u zraku, koji ima veću temperaturu, nego ljudsko tijelo, tada bi se radi oba uzroka nagomilavala prevelika toplina u njem, te bi se tijelo moglo da ugrije i preko 45°C , što bi naravno imalo za posljedicu smrt, jer je temperatura već od 42°C . za ljudsko tijelo radi zgrušanja bjelančevina vrlo opasna.

Protiv prevelike temperature bori se tijelo naše z n o j e n j e m.

Boljega razumijevanja radi navešćemo najprije, i ovdje i rastumačiti slične pojave iz običnoga života

Ako uzmeš kašičicu soli, koja ima n. pr. 15 C. te je saspeš u čašu vode, koja ima istu temperaturu kao i so, dakle 15C, i čekaš jedno po sata, dok se so sama od sebe u vodi rastopi. Tada izmjeri s pomoću toplomjera toplinu slane vode, te ćeš naći, da je voda postala s t u d e n i j a. Pita se, zašto?

Poznata je stvar, da će se ista množina soli u istoj množini vode tim prije rastopiti, što je voda vruća: toplina vode dakle prouzrokuje rastapanje soli, te je prema tom toplina za rastapanje soli veoma potrebna.

Ovo je i uzrok, zašto je voda u čaši postala studenija, kad se je so u njoj rastopila. So je za svoje rastapanje trebalo topline, a budući da je ona sa svih strana bila opkoljena vodom — jer smo je mi sasuli u vodu — nije mogla te topline ni odakle uzeti, nego od vode, u kojoj je sasuta; toga radi uzela je so za svoje rastapanje toplinu od vode, te je voda postala studenija.

Sličan je ovom idući slučaj. Ako zimi metneš čašu *punu* vode na kakvo suho mjesto, da u nju ne može voda ni odakle padati niti da je mogu kakve životinje popiti, onda ćeš nakon 1—2 mjeseca dana opaziti, da čaša nije puna, nego da je nekoliko vode iz nje nestalo. Učiniš li to u proljeće, vidjećeš već iza nekoliko dana, da je iz čaše mnogo vode nestalo, a ljeti će, kad je velika vrućina, za nekoliko dana nestati *sve* vode iz čaše. Ako tu istu čašu napunjenu vodom držiš oprezno na plamenu n. pr. od lampe tako, da u njoj voda vrije, to ćeš vidjeti, da će za nekoliko sati nestati sve vrele vode iz čaše. Kako se to tumači ?

Svaki smo put vidjeli, da vode iz čaše nestaje i to tim prije, što je viša temperatura zraka. I ovdje je dakle toplina uzrok, da se voda pretvori u sitnu paru, koja onda ishlapljivanjem ili isparenjem ode u zrak.

Kako je god dakle toplina potrebna, da se tvrda s6 pretvori u sitni i običnim okom nevidljivi prah, koji onda kao rastopljena so pliva u vodi, tako je isto toplina potrebna, ako hoćemo gustu vodu da pretvorimo u rijetku paru. Iz ovoga vidimo još i to, da ćemo u isto vrijeme tim veću množinu vode moći pretvoriti u paru, što budemo imali više topline, te prema, tome, da ćemo i tim više topline trebati, što veću množinu vode budemo htjeli pretvoriti u paru.

Na ovom se zakonu osniva i ohlagjivanje ljudskoga tijela s pomoću znojenja. Kad tijelo u gore navedenim slučajevima bude prisiljeno boriti se protiv prevelike topline, onda ono izlučuje na površini svojoj veliku množinu znoja, koji se u glavnom sastoji od vode i vrlo malo drugih tijelu nepotrebnih tvrdih izlučina. Ova se voda počne onda ishlapljivati i to s pomoću topline ljudskoga tijela, te se na taj način počne

tjelesna toplina trošiti i snizivati, a tijelo se ohlagjivati isto onako, kako smo vidjeli, da se voda ohlagjuje, kad se u njoj so rastapa.

Ako je zrak, u kom se mi nalazimo, suh, onda može lakše da u nj prelazi ona para, koja se stvori ishlapljivanjem znoja na površini našega tijela, te se radi toga u suhu i parom nezasićenu zraku mi brže ohladimo, ako smo oznojeni, jer se onda znoj na našem tijelu brže ishlapljuje i tim našem tijelu brže oduzima toplinu.

Isto se to dogodi, ako stojimo oznojeni na vjetru ili mahanjem sami umjetni vjetar prouzrokuje. Tada mi naime vjetrom ili mahanjem rastjerujemo onaj zrak, koji je oko nas i koji je već parom iz nas zasićen, a dovodimo novi i suhlji, koji onda bolje u se prima novu paru iz našega tijela, te tim ishlapljivanjem znoja, a radi toga i ohlagjivanje našega tijela, pospješi.

Radi toga se može na vjetru i suhu zraku brzim ishlapljivanjem znoja tijelo naše tako brzo ohladiti, da mu temperatura padne ispod 37° C, te da se veoma prehladimo.

Ako je pak zrak odviše zasićen parom, a mi radimo uz visoku temperaturu zraka kakav težak posao, onda ne može ona para, koja se ishlapljivanjem znoja na našoj koži stvarati, da u zrak odlazi, jer i onako već u njemu ima dosta pare, te radi toga prestane i ishlapljivanje, a prema tom i odvagjanje topline iz našega tijela.

U ovom slučaju ne koristi znojenje ništa i ne budemo li na umjetni način odvodili suvišnu toplinu iz tijela ili ne pobrinemo li se, da se u što manjoj mjeri stvarati u nama toplina — treba prestanuti raditi! — onda se u ljudskom zdravu tijelu može nakupiti toliko topline, da se bjelančevine zgrušaju, te da u taj čas nastupi smrt od tako zvane kapi radi vrućine.

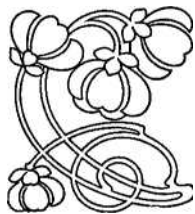
Iz ovoga čitavoga razmatranja vidimo, da koža na površini našega tijela ima neprocjenjivu važnost za naše zdravlje, jer je ona pravi upravitelj topline ljudskoga tijela. Ona se na opisani način brine, da se ne bi toplina našega tijela niti povisila niti snizila, jer čim jedno od ovo dvoje nastane, može da najveća nesreća snagje naše zdravlje. Radi toga ću ovdje još navesti ukratko i gimnastiku (vježbanje) naše kože — makar to ovamo ne spadalo — i u glavnom rastumačiti njene posjedice.

Kako god možemo ruke i noge izvježbati vježbom da vješto i brzo izvršuju ono, što hoćemo, tako se isto može vježbom i koža izvježbati, te da i ona brže i vještije izvršuje svoju zadaću.

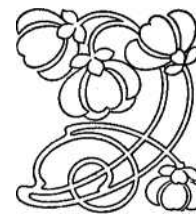
To se postigne najlakše kupanjem studenom vodom i takovim tjelesnim radom, gdje se moramo znojiti od napora — napor naravno ne smije biti nipošto prekomjeran, a mnogi se ljudi ne smiju radi raznih bolesti u opće kakvom tjelesnom naporu podvrći. Kupati se takogjer treba vrlo oprezno, a osobito je to važno za od sebe slabe ljude, jer ovi teško podnose takove kožne vježbe. S početka treba da se što brže okupamo i da se onda, otravši se dobro, što brže obučemo, a poslije može kupanje za zdrave ljude, kad im se koža već uvježbala, i dulje vremena (15—30 minuta) trajati. Ko nema mjesta da se okupa, dovoljno je i to da spužvu (sungjer) zamoči u studenu vodu, te da njim tijelo umiva.

Kupanjem studenom vodom vježbamo kožu, da se može brzo boriti protiv studeni, a napornim radom opet protiv vrućine.

Imajući ove najglavnije pojmove o toplini zdrava ljudskoga tijela možemo s pomoću svoga uma život naš tako urediti, da se od mnoge bolesti sačuvamo — a to je baš bio cilj ovih redaka.

LISTAK.

Mahmudbeg Fadilpašić«

Dana 15. o. mj. ranim jutrom pronijela se je gradom Sarajevom tužna vijest, koja se je velikom brzinom cijelom našom zemljom raznijela, navještajući veliki gubitak smrću Mahmudbega Fadilpašića. Umro je jedan od najodličnijih članova grada Sarajeva, čijom smrću nestaje jednog najstarijeg člana plemićke obitelji u Bosni; s njim nestaje čovjeka, koji je najveći dio svoga života posvetio radu i oko blagostanja svoga

milleta. Mi muslimani širom Herceg-Bosne oplakujemo svoj kobni čas, jer izgubismo osobu, koja je od naravi blaga, iskrena i darežljiva prava sirotinjska majka.

U javnom životu isticao se je merhum, kao revan pobornik za narodna prava. On je svim silama radio oko prosvjetnog i kulturnog podizanja muslimana u Bosni i Hercegovini, te je u tu svrhu znao rado žrtvovati i veće materijalne doprinose. Idealom mu je po-

noći akciju oko kulturno-prosvjetnog napretka našeg naroda, te mu je naš narod, cijeneći njegove duševne vrline i zasluge oko narodnog podizanja, rado predavao najvitalnija svoja pitanja. Opća je želja bila, da u upravu svakog kulturnog ili gospodarskog poduzeća dogje i merhum Mahmudbeg.

Već u početku pokreta za vjersko-prosvjetnu autonomiju stajao je merhum u prvim redovima boraca, a kad je vjersko-prosvjetna autonomija dobivena, postao je podpredsjednikom vakufsko-mearifskog sabora, a predsjednikom vakufsko-mearifskog kotarskog povjerenstva. Merhum Mahmudbeg Fadilpašić je dobio i narodno povjerenje, izborom za narodnog poslanika u zemaljskom saboru, u kojem svojstvu je i zaklopio svoje blage oči.

Osobite zasluge idu baš njemu oko osnivanja „Muslimanske centralne banke“ kojom je bio prvim predsjednikom. Otomanska vlada odlikovala ga je ordenom „Medždijje“ IV. reda.

Ostavlja iza sebe dva sina i kćerku, koja se je nedavno udala za uglednog bosanskog plemića Bećirbega Gradašćevića, a najstariji mu sin polazi sarajevsku realku.

Mahmudbeg je umro, ali njegovo ime biti će vječno sačuvano u srcima našega naroda širom Herceg-Bosne, te će ga se zbog njegovih nebrojenih dobročinstva učinjenih našem narodu, svatko ugodno sjećati.

Rahmetullahi alejhi, rahmeten vasiah!

Književnost.

Bošnjaci i Hercegovci! u islamskoj književnosti.

(Prilog kulturnoj historiji Bosne i Hercegovine: Napisao: Dr. Safvetbeg Bašagić). — Istočni jezici izumiru među nama. Već su vrlo rijetki oni, koji se posvećuju izučavanju tih jezika. A prema tomu i istočna literatura postaje nam svakim danom napristupačnija. Istok se odmiče od nas, a mi gubimo i ono nešto malo tradicionalnoga — ono nešto istočnoga, i kratko je vrijeme pred nama, kad će se na vrata istočne prosvjete pečat udariti. A stim će sve izumrijeti. Pa i danas! Koliko ih je, koji se koriste sa znanjem istočnih jezika! Vrlo malo, sasvim malo, — a tog malog broja još je manji broj kojih su drugom koristili sa svojim znanjem.

Megju ove rijetke i časne iznimke bez sumnje spada i autor gornje knjige Dr. Safvetbeg Bašagić. Čitav život, čitavu svoju mladost posvetio je Safvetbeg izučavanju triju glavnih istočnih jezika i triju literatura.

Prema ovome može se mirne duše ustvrditi, da je ova knjiga stručno i znanstveno obragjena i ispitana.

Safvetbeg je revno radio, da bar spasi od zaboravi ono, što se još da spasiti, radio je u oskudici gradiva, kao što je radio, kad je prije dvanaest go-

dina sastavljao „Uputu u prošlost Bosne i Hercegovine“ jer fermami, bujrontije i druge listine, koje truhnu po tavanima i policama nijesu ispitane. Isto tako razni natpisi po javnim gragjevinama propadaju s dana na dan, povjesnički neistraženi i neobragjeni...

Tako nam sam Safvetbeg govori, a to opravdava potpuno i svu onu površnost, kojom je pisana „Uputa“. Pri koncu nam je obećao, da će se zabaviti i ispitati život i djela onih naših pregja, koji se na polju lijepe književnosti proslaviše kao prvi pjesnici, književnici i veliki umnici.

A to je svoje obećanje i ispunio davši nam ljetos lijepu i zamašnu knjigu: „Bošnjaci i Hercegovci u Islamskoj književnosti“, rezultat marnog dugogodišnjeg proučavanja i istraživanja djela naših pregja u ogromnoj i raznolikoj islamskoj književnosti.

Težak je to posao, tim teži, kad se uzme u obzir, da sve turske antologije, koje su do danas izdate nijesu potpune, pa je Safvetbegu trebalo tražiti i ispitivati. A kad se uzme još i to da su mnogi naši velikani iz prošlosti pisali i u ova tri jezika, pa još k tomu neki na tuceta toga su napisali, onda istom možemo pojmiti Safvetbegovu marljivost i ljubav naprama knjizi koju je napisao!

Megju nama muslimanima na žalost ostala je nepoznata široj publici. To je mana naša; naše čitalačke publike, koja za ovake rijetke pojave slabo hajje. Nekoji ima, koji opet vode velike rasprave o knjigama i književnosti, a poznaju ih jedva po naslovima. A krivnja je još i nekoji špikulanata, koji su pokvarili ukus čitalačke publike sa kojekakvim romanima za 20 helera; zatim leži i krivnja na našem domaćem novinstvu koje svoje čitatelje hrani raznim polemikama sijući razdor i neslogu megju svijet i onako — neodgojen!..

Ovo napomenu uzgred povodom Safvetbegove knjige. A to mora da boli pravog rodoljuba—jednog književnika, koji je radio bez ikakvih dobitaka, samo, da dade svojoj braći knjigu u kojoj je na sva vremena sačuvana uspomena na našu prošlost!

O knjizi se mnogo govorilo — što više i prije nego je štampana zasebno, — sa izvjesne joj se strane dobacivalo koješta radi pitanja narodnosti, koje je Safvetbeg uzgred dotakao!

To je bilo s jedne strane.

A mi muslimani?! Kako smo je mi primili! To najbolje zna sigurno autor; ali je sramota da ovako malo se brinemo za one sinove naše, koji na diku i ponos služe velikoj islamskoj književnosti!..

„Sudbina je našeg roda,
Da narodim drugim daje
Velikane...“

o kojima na žalost ni naša intelegencija ne ima ni pojma...

A sad sa ovom knjigom dao nam je Safvetbeg preglednu cjelokupnu sliku naših velikana na polju istočne prosvjete. U četiri perioda iznosi nam autor preko 130 životopisa pjesnika, književnika i drugih, koji se istakoše na književnom polju, iznosi ih ne onako suhoparno kako je običaj, nego kritički ispitujući jednog po jednog navagajući njihova djela, donoseći odlomke, da se čovjek naslaguje čitajući prevode, koje je naš pjesnik njemu prirogjenom vještinom presadio u naš gjulistan.

Ni jedna riječ nije nužna za preporuku Safvetbegove knjige*), jer knjiga sama sebe preporučuje tim više, kad navedemo, da je ista primljena kao doktorska disertacija na bečkom sveučilištu.

Knjiga se dobiva kod knjižare Braće Bašagića u Sarajevu, a može se naručiti i kod „Prve muslimanske nakladne knjižare“ u Mostaru, uz cijenu od 2 K.

A. H. B.

Kulturne bilješke.

P R A V I L A

Udruženje bosansko-hercegovačke ilmije (Bosno ve herceg džemijjeti ilmijjesi).

(Nastavak.)

§ 3.

Da se postigne cilj istaknut u prvoj alineji gornjeg paragrafa društvo će:

1. Izdavati list, koji će služiti njegovim organom i u kojem će se donositi korisno štivo i potrebni nautci.
2. Izdavati vjerske i druge poučne knjige, kitabe i risale.
3. Pri potrebi izašiljati sposobne i vješte ljude kao vaize u ona mjesta, gdje bude potrebno.
4. Budnim okom pazeći na rukovogjenje naših autonomnih vlasti u vjersko prosvjetnim poslovima, raditi na tom, da se na mektebe, medrese i druge zavode postavljaju samo sposobni i spremni ljudi i da se vakufsko mearifski novac kao i subvencija troši na prvom mjestu u svrhu vjerske prosvjete.
5. Podupirati ideju osnivanja autonomnih zavoda i ispunjavanje cilja naše vjersko-prosvjetne autonomije kao i paziti na to, da se njezina prava čuvaju i dje lokrug ne skučuje.
6. Raditi na tom, da se u naše vakufsko-mearifska tijela biraju sposobni ljudi, koji će znati i htjeti da štite vakufsko šerijatske propise.

*) U jednom od slijedećih brojeva donijeti ćemo opširan prikaz o radu nekih naših književnika, kojom ćemo se prilikom posebno osvrnuti na ovu knjigu;

III.

Materijalna sredstva društva.

§4.

Materijalna

sredstva društva jesu:

- a) prinosi članova,
- b) dobrovoljni prilozii,
- c) pokloni i vesaje i
- d) prihodi od knjiga i društvenih artikala.

IV. *Članovi društva.*

§ 5.

Članom društva može biti svaki musliman i muslimanka, koji plaća odregjenu članarinu i pokorava se društvenim pravilima.

§6.

Članovi društva dijele se na:

- a) redovite,
- b) pomagače,
- c) utemeljitelje,
- d) dobrotvore i
- e) počasne,

§ 7.

Redoviti članovi društva kao i pomagači društva mogu biti po svojoj volji:

prvog reda, koji plaćaju mjesečno po 4 K — h.,
drugog „ 2 „ — „
trećeg „ „ „ „ „ 1,
četvrt, 50
petog 20

§8.

Redoviti članovi jesu isključivo ilmija, a to su: Rejs el-ulema, članovi ulema megilisa: Muftije, Mudirrizi, kadije, šerijatski vježbenici, muallimi mekjtebi-htidaija, sibjan mekjteba i sejjar muallimi, vjeroučitelji svih škola, imami, hatibi, šejhovi kao i svaki onaj, koji je usposobljen za jedno od spomenutih zvanja, a nosi odijelo ilmije ili odbor u svojoj sjednici zaključii, da ga obzirom na njegove kvalifikacije i jednog alima dostojno vladanje treba smatrati čovjekom od ilmije.

§9.

Članom utemeljačem može biti svaka osoba muslimanske vjere kao i svi muslimanski zavodi i korporacije, koje najednom ili kroz godinu dana uplate u društvenu blagajnu svotu od 300 kruna.

§ 10.

Dobrotvor je svaka ona islamska osoba, zavod ili korporacija, koja od jednom ili kroz godinu dana uplati u društvenu blagajnu svotu od 200 kruna ili pokloni društvu nešto ove vrijednosti.

§ 11.

Počasni član je onaj, kojeg glavna skupština na predlog glavnog odbora izabere za njegove vanredne usluge učinjene društvu ili vjerskoj prosvjeti za muslimane ovih zemalja. (§ 35. tačka 7.).

§ 12.

Članovima utemeljačima, dobrotvorima i počasnim izdaje glavni odbor diplome i to počasnim odmah čim budu izabrani, a utemeljačima i dobrotvorima kad optpunu uplate članarinu.

§ 13.

Vasijjeti i prihodi vasijjeta namijenjenih društvu trošiće se u one svrhe, koje u okviru ovih pravila odredi musijja, ne bude li pak musijja ništa odredila, onda će ih glavni odbor nakon predhodnog odobrenja od glavne skupštine upotrijebiti u one svrhe, za koje drži, da su najsevnije,

V.

Pravo i dužnosti članova.

§ 14

Redoviti članovi, koji su najmanje šest mjeseci prije skupštine članom postali i za sve to vrijeme uredno platili članarinu kao i dobrotvori i utemeljači, koji pripadaju ilmijski imadu i aktivno i pasivno pravo izbora, a svi ostali imaju pravo da prisustvuju društvenim glavnim skupštinama i pod-odborskim skupštinama i da podnese glavnom odboru pismene predloge, koji će ih ako nagje za shodno iznijeti na pretres u skupštini. (Uvjet za posjedovanje aktivnog i pasivnog prava izbora ne traži se dakako od izbornika u prvoj konstituirajućoj skupštini društva.)

§ 15. *Dužnosti članova**jesu:*

1. Uredno unaprijed plaćati članarinu;
2. promicati cilj i unapregjivati interese društva;
3. pokoravati se društvenim pravilima i zaključcima glavne skupštine, te glavnog odbora;
4. držati se islamskog adaba;
5. Napose dužnost je redovitih članova, da se uvijek i svagdje vladaju uzorno kako to dolikuje časnom staležu ilmijske.

§ 16.

Članarina se obično plaća svakog mjeseca unaprijed, ali tko hoće može to učiniti za više mjeseci.

§ 17.

Koji član ne plati članarine za tri mjeseca, dobiva opomenu od glavnog odbora, ako nakon opomene ne uplati dužni iznos, prestaje biti članom i gubi pravo na uplaćenu svotu.

Isto tako dobrotvore i utemeljitelje, koji nakon isteknuća jedne godine od kako sa se upisali u dru-

štvo nijesu uplatili svojih članarina, biće opomenuti i ako opomena kroz 3 mjeseca ne uspije, prestaju biti članovima i gube pravo na uplaćenu svotu.

§ 18.

"Članom prestaje biti:

- a) istupom,
- b) smrću,
- c) iseljenjem i
- d) isključenjem iz društva.

§ 19.

Član društva, koji bude svojim radom oštećivao interese društva ili dogje u očiti sukob sa ustanovama ovih pravila, a naročito onaj redoviti član, koji svojim protušeriatskim ponašanjem bude sramotio stalež ilmijske, bit će iz društva isključen. Takvog člana isključuje glavni odbor, a on kao nezadovoljnik može tomu pismeno prigovoriti na glavnoj skupštini. Definitivno isključenje takvog člana objaviće se u društvenom organu.

VI. *Organ uprave društva.*

§ 20.

Organi uprave društva jesu: glavni odboi i njegova skupština.

§ 21.

Na čelu društva stoji glavni odbor od 22 lica i to 10 iz Sarajeva megju kojima mora biti najmanje 2 muallima i 12 iz ostalih krajeva Bosne i Hercegovine 1 to iz svakog okružja po 2. Glavni odbor bira redovito glavna skupština većinom glasova, tajnim glasanjem pojedince ili na želju skupštine aklamacijom. Tajno glasanje obavlja se osobno i to posebnim ceduljama provigjenim društvenim muhurom.

§ 22.

Glavni odbor se bira na 2 godine dana, no izmegju sebe izabere presjednika, podpredsjednika i 2 revizora, od kojih će jedan biti zamjenik tajnikov a drugi zamjenik blagajnikov.

§ 23.

Nakon izminuća izborne periode redovito glavna skupština bira novi odbor, ali polovica sarajevskih odbornika ostaje u odboru još dvije godine. O tome, koji će ostati u odboru, koji će istupiti i na mjesto njihovo slcupština druge birati, odlučuje kocka. Pri idućim izborima istupaju izmegju sarajevskih odbornika oni, koji su vršili odborsku dužnost četiri godine, a na mjesto njih skupština bira druge dok ona peto rica, koja su ustupila u odbor u predhodnim izborima ostaju u odboru do slijedećih izbora. Tako skupština svake dvije godine bira samo 17 članova glavnog odbora. Prvašnje članove glavnog odbora može skupština svaki put ponovno birati. (Svršiće se.)

RAZNO.

Brzjav bez žica na zvijezdu Mars. Staru problemu, po kojoj da na zvijezdi Mars-u ima živih ljudi, skoro su opet na javno pitanje iznijeli dva američka učenjaka, profesor David Todd i fizičar Leo Steffens.

Učenjaci su naime nakon dugog proučavanja došli do uvjerenja, da bi pomoću brzjava bez žice između Zemlje i Marsa moguće bilo svezu uspostaviti. Ozbiljna im je namjera jednu takvu stanicu telegrafa bez nžice na zemlji ustanoviti, koja bi u stanju bila na Mars lako slati vijesti. Nu prije toga obojica će odletjeti u zračnu visinu od deset milja, odakle će im uspjeti prve brzjave na Mars poslati. Oni drže, da su stanovnici planete Marsa toliko civilizovani, da već poznaju brzjav bez žice. Učenjaci dapače drže mogućim, da su stanovnici Marsa već davno na njihov način počeli probati da dogju u svezu sa nama, ali da mi te znakove nijesmo opazili ni razumjeli.

Šta je neprirodnije, pišu iz Newyorka, nego taj njihov fantastični plan, jer ima važnih zapreka. Tako na prvom redu taj njihov let na toliku visinu! Ali dva će učenjaka od sada priregjivati više zračnih izleta, da bi se mogli toj vrtoglavi prouzrokujućoj visini priviknuti. Kada im ovo uspije, čekat će vrijeme, kada bude Mars najbliži našoj zemlji. Druga je poteškoća, da li su stanovnici — kad predstavimo da da ih ima — Marsa u istinu kulturni ljudi i da li poznaju brzjav bez žice, pa još brzjavni sustav Marsova Marconi-a; možda je sasma drugčiji od onog zemaljskog Marconi-a. Njihovu osnovu većina je svijetja s'dvojbom primila, ali interesantno je da su oba učenjaka sa svojim drugim mnogobrojnim uspjesima već veliki ugled stekli kako u američkom tako i u engleskom znanstvenom svijetu. Profesor Todd rekao je pred jednim novinarom, da oni o uspjehu njihova plana ni najmanje ne dvoje.

SeJam svjetskih čudesa staroga vijeka:

1. Egipatske piramide.
2. Semiramidini viseći vrtovi.
3. Dianin hram u Efezu.
4. Zersov kip u Olimpiji.
5. Maurolov grobni spomenik.
6. Kolos na otoku Rhodosu.
7. Svjetionik na otoku Pharosu.

Veličina Balkanskog poluostrva. Evropska Turška ima 160.300 km² i 6,130.200 stanovnika. Bugarska 95.345 km² i 4,329.108 stanovnika, Grčka broji 64.979 km² sa 2,631.952 stanovnika, Srbija ima 48.303 km², a 2,853.659 stanov., Crna Gora ima površine 8.433 km² sa 250.000 stanovnika, Bosna i Hercegovina ima 51.027 km², a 1,895.673 stanovnika. Prema tome cijeli Balkanski poluotok ima 438.087 km² sa 18,090.592 stanovnika.

Hrvatska dionička tiskara, Mostar.

Duljina željeznice na svijetu. Početkom g. 1909 iznosila je duljina željeznica na čitavoj zemlji 951.760 kilometara. Amerika je imala duljinu od 484.685 km., Evropa 318.952 km., Azija 90.050 km., Afrika 29.630 km., a Australija 28.443 km. Gradnja željeznice je najskuplje stajala Englesku i Irsku 620.000 maraka po 1 km., a onda Belgiju oko 230.000, Francesku 144.000, Njemačku 123.000. Rusiju 90.000, a takogjer i Ameriku 10.000 maraka po kilometru.

Najstarije novine. Kao najstarije novine na svijetu računa se list kineske vlade, što izlazi u Peking u zove se „King Pao“, koji je započeo prije 1.400 godina. Iz početka se taj list pisao na pločama šimširova drveta, a danas se štampa sa najmodernijim strojevima, sasvim po evropskom načinu. Uregjuje ga vrlo naobraženi ljudi, od kojih su neki svršili visoke nauke u Evropi.

Pribirao: M. Kurlagić, Muhamedov.

Zagonetke.

1. Sikirica šamarica po vrh gore zvečala,
2. Puna kapa lješnika, a megju njima car— orah
3. Sjeko lipu jednog ljeta, sjeko drugog i sjeko ljeta, uvijek lipa jednolika.
4. Nit je u kući ni na dvoru.
5. Zlato uvij, zlato savij, kad sutra zlata nema.
6. Gore ploča, dolje ploča, a u sredini živo sjedi.
7. Vuk zaronu u buk i iznese na repu jabuku.

H. Hadžihasanović:

„Slovna zagonetka“.

za, uš, in, pat, na, na, ham, stu, tap, ja, e, pon, i, kra, di, gi, be. 1. muško ime musl., 2. vrijeme u putu mjeseca 3. dio kuće, 4. pokrajina u Africi, 5. pokrajina u Aziji, 6. doba života, 7. pokrajina u Bosni.

Ako su riječi dobro poredane, početna i zadnji slova čitana odozgor dolje, izuzevši najzadnje slovo u najzadnjoj riječi, daju ime, u povjesti znamenitog; čovjeka u Bosni.